

Lisa 1. Kaasamise käigus esitatud märkuste arvestamise tabel

Ministeeriumid

Ettepaneku esitaja	Ettepanek/avalustus	Arvestamine
Haridus- ja Teadusministeerium	<p>Oskuste ja kvalifikatsioonide punkt sobib sellises sõnastuses nagu see on manuses olevas dokumendis. Selgituseks võiks olla allpool väljatoodu:</p> <p>1. Skills and qualifications:</p> <p><i>For industrial innovation, the EU must invest in skills by facilitating lifelong learning and training programs for new types of jobs, as well as strive for mutual automatic recognition of qualifications to foster workforce and learning mobility.</i></p> <p>Selgitus: Oluline on luua tänapäeval ja tulevikus vajalike oskuste arendamise ja omandamise võimalused, et tagada muutuva tööturu tingimustes inimeste konkurentsivõime ning toetada digi- ja rohepöörde elluviimist. Komisjon avaldas käesoleva aasta märtsikuus tööjõu- ja oskuste tegevuskava, mille eesmärk on läbi erinevate meetmete tõsta EL-i konkurentsivõimet ja parandada liidu majanduslikku ning sotsiaalset toimetulekuvõimet. Isikute vaba liikumise soodustamiseks ning õpi- ja töörande edendamiseks on oluline saavutada kvalifikatsioonide vastastikune automaatne tunnustamine. Euroopas on aastaid tehtud samme selleks, et suurendada liikmesriikide usaldust üksteise haridussüsteemide vastu, et seeläbi lihtsustada nii õpi- kui tööranne. Kõrghariduses on Bologna protsessi raames kehtestatud Euroopa kõrgharidussüsteemi kolmeastmeline mudel (bakalaureuse-, magistri-, doktoriõpe), Euroopa ainepunktide kogumise ja ülekandmise süsteem (EAP), riiklike kvalifikatsiooniraamistike kooskõla Euroopa kvalifikatsiooniraamistikuga, kvalifikatsioonide tunnustamise põhimõtete järgimine vastavalt Lissaboni konventsioonile ning kvaliteedi tagamise põhimõtete järgimine vastavalt kvaliteeditagamise standarditele ja suunistele Euroopa kõrgharidusruumis. See kõik on loodud riikide kõrgharidussüsteemide ja seal väljastatud kvalifikatsioonide usaldusväärsuse tõstmiseks ja sujuvaks kvalifikatsioonide tunnustamiseks. Oluline on, et kõikides Euroopa kõrgharidusruumi riikides neid kokku lepitud põhimõtteid järgitakse. Samavõrd oluline on tagada mikrokvalifikatsioonide kaudu omandatud oskuste läbipaistvus ja vastastikune tunnustamine, kuivõrd see on oluline inimeste elukestvat õpet ja konkurentsivõimet toetav meede.</p>	<p>Arvestatud seisukohapunktide 2.1 ja 4.1 selgituses. Nõustume, et innovatsiooni ja rohe- ja digiülemineku elluviimiseks on oskuste arendamine esmatähtis kogu elukaare vältel.</p>

Haridus- ja Teadusministeerium	<p>Siseturu sõnumites tuleks esile tuua järgmist:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Standardiseerimine peaks olema valdkonnaüleselt, st et sama põhimõtte võiks kehtida kõikides poliitikavaldkondades, olgu siis teadusprojektid vm raporteerimine. • Lisaks võiks kas eraldi või eelnevatesse punktidesse integreerituna väljendada seda, et ühtse turu tugevdamiseks on vaja ühist panust Euroopa Liidu teaduse- ja innovatsioonilõhe (või ainult innovatsioonilõhe) kaotamisse, mis tähendab et on vaja tugevamat analüüsi seniste meetmete toimimisest ning enam sihitud meetmeid mänguväljaku ühtlustamiseks (raamprogrammi Wideningi meetmed ja Wideningi kontseptsioon uues raamprogrammis). 	<p>Teadmiseks võetud. Innovatsioonilõhe kaotamise toome välja seisukohapunkti 2.1 selgituses. Standardiseerimise arendamist käsitleb seisukohapunkt 5.1</p>
Justiitsministeerium	<p><u>Üldpõhimõtted</u></p> <p>Euroopa Liidu tasandil tuleb vähendada nii õigusloomet kui ka kehtivat regulatsiooni üle vaadata, et vähendada juba olemasolevat bürokraatiat ja aruandluskohustust. Ettevõtjate mõjude vaatest on selgemalt vaja rõhutada ka regulatsiooni killustatuse, dubleerimise ja vastuolude probleemi, mitte ainult mõjude tervikliku hindamise vajadust. Lisaks regulatsiooni selgusele võiks ettevõtjasõbralik regulatsioon olla ka piisavalt abstraktne ja mitte üritada kõike detailselt ära reguleerida, kui on vaja ühtseid reegleid. Ettevõtjate poolsele mõjule lisaks tuleb hinnata ka mõju riigile. Uued reeglid panevad sageli ka uusi kohustusi riigile luua täitevasutusi, registreid, koguda andmeid, teha järelevalvet jne ning see kumuleerub riigi töökoormusest ja kuludest riigieelarves edasi halduskoormuseks ja kuluks ettevõtjatele.</p> <p>ELi õigusloome ja bürokraatia mahtu tuleb tervikuna vähendada, aga me ei näe, et see saaks toimuda ilma Euroopa Komisjoni personali arvu vähendamata, mis omakorda ei toimu ilma kulude külmutamiseta, kuna inflatsioon ja palgakasvu surve sunnivad tegema ratsionaalseid ja loodetavasti targemaid valikuid. Vähem õigusloomet peaks olema poliitiliste valikute, mitte paratamatuse küsimus.</p>	<p>Arvestatud ärisõbraliku õiguskeskonna peatükis seisukohapunktides 1.1, 1.2 ja 1.3 ning nende selgituses. Seisukohtades rõhutame, et Euroopa Liidu ühtse turu edasiarendamisel peab olema eesmärgiks selge õigusliku regulatsiooniga innovatsiooni soosiva ettevõtluskeskkonna loomine. Samuti toome välja, et tuleb keskenduda kehtiva õiguse paremale rakendamisele ning Euroopa Liidu õigusaktidest tuleneva bürokraatia,</p>

		killustatuse, dubleerimise ja aruandluskohustuse vähendamisele.
Justiitsministeerium	<p><u>Parem õigusloome</u></p> <p>2023. a olid Euroopa Komisjoni algatatud tavamenetluses algatustest 56% mõjuhinnangutega (on viimase 10 aasta jooksul kõikunud vahemikus 21%-67%). Eestis peab mõjuanalüüs olema tehtud igale seadusandlikule algatusele. EL-is on vastav nõue vaid neile algatustele, millel on <i>oluline majanduslik, sotsiaalne või keskkonna mõju</i>. Seetõttu ei ole ilmselt kunagi reaalne ka 100% mõjuhinnangute tegemine algatustele. Samas peaksid Euroopa Komisjoni mõjuhinnanguid siiski olema rohkematel algatustel või siis nende mittekoostamise korral, peaks see olema paremini põhjendatud.</p> <p>Suurem on probleem delegeeritud aktide ja rakendusmeetmetega, millele mõjuanalüüse praktiliselt ei tehta, kuigi ka seal toimub kaasamine, iseasi, kuidas aktiivselt seda võimalust kasutatakse. Aga ilmselt seab siin piirid eelkõige nii võime neid teha (pole andmeid) kui ka piiratud ajaline ressurss. Lisaks on need õigusaktid delegeeritud volituste alusel ehk ei saa aluseks olevat algatust muuta või siis tegelevad tehnilisemate detailidega.</p> <p>EL algatustes mõju hindamist liikmesriikidele eraldi ei tehta. Pigem võib mõjuhinnangutes teatud juhtudel kohata mõju regionaalset hindamist, kuid seda juhul, kui mingites piirkondades avaldab algatus suuremat mõju, mis tuleb eraldi välja tuua. Konkreetselt mõju liikmesriigile hindab iga liikmesriik ise.</p> <p>Seda et täidetakse parema õigusloome valdkonna institutsioonidevahelises kokkuleppes reguleeritud, et kõik kaasotsustajate olulise mõjuga muudatuste mõju analüüsita – sellega saame Letta raportis esile tooduga nõustuda. Nõukogu võiks hakata lõpuks oma olulise mõjuga muudatuste mõju analüüsima.</p> <p>Letta raport toob ära Euroopa Komisjoni mõjuhinnangute tehnilise iseloomu, millest tulenevalt peaks poliitikavalikute küsimus olema esile toodud mitte mõjuhinnangus järeldustena, vaid poliitilised valikud peaksid olema esile toodud juba seadusandliku ettepanekuga välja tulles, mis aitaks kaasa ka läbipaistvamale otsustusprotsessile. Seda saame ainult toetada.</p>	<p>Arvestatud seisukohapunktis 1.2 ja selle selgituses. Rõhutame muuhulgas, et EL õigusloome mahu vähendamisel peavad uute seadusandlike ettepanekutega kaasnema mõjuanalüüsid, milles on põhjalikult kaalutud mõju nii ettevõtjate kui ka avaliku sektori halduskoormusele. Toimuma peab õigusaktide koosmõju ja konkurentsivõime kontroll hindamaks mõju teistele EL majandussektoritele ja siseturule tervikuna. Iga õigusakti väljatöötamisel tuleb paremini arvestada ettevõtja ja avaliku sektori kulutustega, mis kaasnevad tema tegevuse ELi õigusaktist</p>

		tulenevate nõuetega vastavusse viimisega.
Justiitsministeerium	<p><u>Kodifitseerimine ja European Code of Business Law</u></p> <p>Letta raportis esile toodud kodifitseerimine lihtsustaks kindlasti EL õigusaktidest arusaamist ja nendes orienteerumist. 2017. a ühendati osa ühinguõiguse valdkonna direktiive üheks <u>direktiiviks</u> ja kuigi sisulist kodifitseerimist ei tehtud, on nüüd isikute jaoks arvatavasti lihtsam neid õigusnorme leida. Praegu kirjeldatav kodifitseerimisprojekt on muidugi kaugelt ambitsioonikam ja arvatavasti soovitakse ka sisulist kodifitseerimist. Ja kui nüüd samasse projekti lisatakse veel ka uue õiguse loomine (nt <i>Simplified European Company</i>), siis on selle projekti edulootus kaheldav. Siiani on neid meile ebavajalikena tunduvaid EL ühinguorme loodud/üritatud luua kitsalt eelkõige ühinguõiguse raames ja see ongi samas olnud ka selliste projektide suur puudus – kõik muu regulatsioon on ikka igas liikmesriigis erinev ja mingit lihtsamat ühinguvormi ei teki (pigem vastupidi – veel lisareegleid, millega puudub kõikidel liikmesriikidel varasem kogemus). Uue plaani kohaselt toimuks mitmete valdkondade ühtlustamine ja teoorias kõlab küll hästi, aga kui siiani pole suudetud isegi väikestes ühinguõiguslikes nüanssides kokkuleppele jõuda, siis on vägagi kaheldav, et see projekt edukas oleks. Ühtlasi, kas see on see kõige olulisem küsimus, millele tuleks aastaid kulutada või saaks millegi muuga ettevõtjaid paremini aidata. Samuti peaks olema ettevaatlik, et me ei kaotaks võimalust ise ühinguõigust kujundada – saame riigisiselt palju kiiremini ettevõtjate muredele reageerida, samas kui EL õigusaktide muutmine ei ole tõenäoline. See viimane haakub ka selle sooviga teha rohkem ammendavaid EL õigusakte. Praegu jõutakse vahel kokkuleppele just seetõttu, et direktiivist jäetakse mõned probleemsed sätted välja ja öeldakse, et saate need täiendavad reeglid vajadusel ise kehtestada. Kui seda võimalust enam ei ole, siis võib see kokkuleppele jõudmise veelgi raskemaks muuta.</p> <p><i>European Code of Business Law</i> kontekstis tekib ka küsimus, mida see tegelikult tähendab mh intellektuaalomandi õigusele. Kunagi autoriõiguse EL koodeksi loomise idee puhul oli suur kõhklus, et just Eesti ei pruugi oma liberaalsema lähenemisega karmimatest kasutusreeglitest kasu saada.</p>	<p>Arvestatud seisukohapunktis 1.5 ja selle selgituses. Meie seisukohtades toome välja, et EL ühinguõiguse valdkonnas tuleks keskenduda olemasoleva õigusraamistiku ajakohastamisele, parendamisele ja õigusselgemaks muutmisele.</p>
Justiitsministeerium	<p><u>EL määrused, maksimumharmoneerimine ja ELTL art 114 õigusliku alusena</u></p> <p>Letta raportis asutakse seisukohale, et, EL siseturu reegleid peaks kehtestama maksimumharmoneerivate EL direktiivide ja määrustega, ja õigusliku alusena kasutama ELTL</p>	<p>Arvestatud ja selgitatud seisukohapunktis 1.6.</p>

	<p>art 114, mis võimaldab täielikku ühtlustamist, mitte kasutama miinimumharmoneerivaid direktiive.</p> <p>Märgime kõigepealt, et miinimumharmoneerimist ei saa välistada juba seetõttu, et EL õigusega luuakse ka õiguslikke raamistikke, mille rakendamiseks konkreetses liikmesriigis on vaja see sobitada liikmesriigi õigussüsteemi (nt kollektiivsete esindushagide direktiiv). Kaugemale minemine kui raamistik ei oleks võimalik, arvestades subsidiaarsuse, proportsionaalsuse ja menetlusautonoomia põhimõtteid.</p> <p><u>EL-i õigusliku algatuse instrumendi valik peaks jätkuvalt olema kooskõlas aluslepingutega.</u></p> <p>Raportis viidatakse, et ühtse turu kontekstis peaksid EL institutsioonid eelistama määrusi, sest need on kõige efektiivsemaks vahendiks maksimaalse harmoneerimise tagamiseks (raport lk 121, 125). Siiski, <u>ELTL</u> art 4 lg-te 1 ja 2(a) järgi on EL-il liikmesriikidega jagatud pädevus siseturu kui põhivaldkonna osas. <u>ELL</u> art 5 lg 3 kohaselt saab EL jätkuvalt valdkondades, mis ei kuulu liidu ainupädevusse, võtta meetmeid kooskõlas subsidiaarsuse põhimõttega. EL-i tasandil määruse kasuks otsustamine peaks toimuma siis, kui see on põhjendatud ja vastaval juhul kohane, sh kooskõlas aluslepingutega.</p> <p>EL õiguse määrustega reguleerimine on põhjendatud nt piiriülese justiitskoostöö valdkonnas, kus luuakse piiriüleselt ühtlustatud menetlused (nt Euroopa maksekäsu määrus, mis võimaldab taotleda vaidlustamata rahalise nõude kohta lihtsustatud korras lahendi tegemist teises liikmesriigis ja selle täidetavust EL üleselt) või nt kohtualluvuse, kohtulahendite tunnustamise ja täidetavuse režiimi loomine, sh <i>exequaturi</i> ehk täidetavaks tunnistamise erimenetluse kaotamine, mis tähendab, et liikmesriigid usaldavad teise liikmesriigi kohtusüsteemi ja päritoluliikmesriigi kohtu tehtud ja päritoluliikmesriigis täidetav lahend on täidetav ka teises liikmesriigis (nn Brüssel Ia määrus).</p> <p><u>ELTL art 114 kasutamine õigusliku alusena peaks igal juhtumil vastama selle aluse kasutamise nõuetele, et vältida võimalikku pädevuse kuritarvitamist ja tagada kooskõla aluslepingutega.</u></p> <p>Euroopa Kohtu praktika kohaselt ELTL artikli 114 alusel vastu võetud meetme eesmärgiks peab olema tõepoolest siseturu rajamise ja toimimise tingimuste parandamine. Kohus leidis, et artiklit ei saa tõlgendada nii, et see annab ühenduse seadusandjale üldised volitused siseturu reguleerimiseks, kuna see oleks mh vastuolus põhimõttega, mille kohaselt ühenduse volitused piirduvad talle konkreetselt antud volitustega (vt Euroopa Kohtu 5. oktoobri 2000 otsus asjas C-376/98, p 83-85. ECLI:EU:C:2000:544). Seega tuleks igal üksikul juhul veenduda, et ELTL</p>	
--	--	--

	<p>art 114 on sobiv õiguslik alus EL-i tasandil meetmete võtmiseks selleks, et välistada ELTL art 114 võimalik kuritarvitamine ja vastuolo EL-i aluslepingutega.</p> <p>Siseturu õigusliku aluse ELTL art 114 kasutamisel oleme viimasel ajal märganud tendentse, et EL on asunud art 114 alusel reguleerima valdkondi, mille puhul on varasemalt olnud arusaam, et õiguslik alus EL tasandil reguleerimiseks puudub – näiteks on varasemalt olnud arusaam, et puudub õiguslik alus, mis võimaldab EL tasandil reguleerida riigisisest kohtumenetlust ja riigisisest täitemenetlust. Küll aga esitas Euroopa Komisjon ettepaneku kollektiivsete esindushagide menetluse loomiseks, mis kohustab looma direktiivi tingimustele vastava riigisisese kohtumenetluse (käesolevaks ajaks on direktiiv jõustunud ja kohaldatav) ja ettepanekuga tagatiste kohtuväliselt lihtsustatud korras realiseerimiseks, mis esitati esialgu viivises olevate nõuete (<i>Non Performing Loans</i>) paketi ettepanekus ühe direktiivi osana ja eraldati seejärel eraldi direktiivi ettepanekuks (trilooge ei ole toimunud, EP senisel koosseisul ei olnud huvi teemaga tegeleda) ja mis käsitleb täitemenetluses tagatiste kohtuvälist realiseerimist, st puhtalt täitemenetlusõigust. Samuti on selliseks näiteks hiliste maksete algatus, kus Euroopa Komisjonil on samuti soov reguleerida riigisisest täitemenetlusõigust, sh täitedokumente, lisaks õigusemõistmist avaliku võimu organi poolt, kuid kohtumenetluse väliselt (PS § 146 kohaselt mõistab Eesti Vabariigis õigust üksnes kohus). Arvestades sellist tendentsi oleme olukorras, kus iga taolise algatusega luuakse pretsedent, millega liikmesriigid annavad õiguse kujundamise pädevust järjest rohkem ELile.</p> <p><u>EL-is kehtib menetlusautonoomia põhimõte, mis annab liikmesriikidele õiguse luua siseriiklikud menetlusõiguse süsteemid. Seda põhimõtet tuleks järgida ka EL-i tasandil siseturu reguleerimisel.</u></p> <p>Menetlusautonoomia põhimõtte kohaselt tuleb igal liikmesriigil vastavasisuliste liidu õigusnormide puudumisel kehtestada haldus- ja kohtumenetluse normid, mille eesmärk on tagada isikutele liidu õigusest tulenevate õiguste kõrgetasemeline kaitse. See põhimõte tuleneb Euroopa Kohtu praktikast (Euroopa Kohtu 12. jaanuar 2023 otsus asjas <u>C-132/21</u>, p 45. ECLI:EU:C:2023:2). Kui EL-i tasandil ei looda konkreetset ühtsetele tingimustele vastavat piiriülest menetlust, siis ei ole EL-i pädevuses liikmesriigi menetlusõigusnormidesse sekkuvate meetmete võtmine.</p> <p>Subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtetest tulenevalt ei tohi EL õigus minna kaugemale kui on eesmärgi saavutamiseks vajalik (ELTL art 5 lg 3 ja lg 4). Sellest tulenevalt tuleks EL õiguse loomisel (sh Euroopa Komisjoni ettepanekud, samuti EP ettepanekud) arvestada sellega, kui liikmesriigi õiguses on juba eesmärk tagatud, sh muude meetmetega ja</p>	
--	---	--

	<p>pakutavad meetmed ei tohiks seega olla ülemäärased ega selgelt sobimatud. Näitena tooksime välja Euroopa Komisjoni poolt õigusakti algatuses selgelt ebasobivate meetmete väljapakumise nt hiliste maksetega võitlemise ettepanekus, mille puhul enamuse liikmesriikide õiguse põhimõtetega ei ole ühildatav lepinguvabaduse põhjendamatult piiramine või äriühingute vaheliste eraõiguslike lepingute täitmise tagamise reguleerimine seniste süsteemidega vastupidiselt riiklike järelevalveasutuste kaudu, makse tasumise (eraõiguslikust lepingust tuleneva kohustuse täitmise) hilinemise sanktsioneerimine trahviga (võlgnevuse tasumise tagamine trahviga ei ole olemuslikult sobiv meede), tsiviilõiguslikes vaidlustes õigusmõistmise pädevuse andmine järelevalveasutustele, järelevalvesüsteemist tulenevalt tsiviilõiguslike vaidluste lahendamise allutamine halduskohtule, riigisisest skoobis olevatele asjadele võlaõigusliku erirežiimi loomine jms, arvestades mh ka seda, et ettepaneku kohaldamisala, st ettepaneku mõju on äärmiselt suur – kohaldamisalas on kõik äriühingute vahelised tehingud.</p> <p>Euroopa Komisjon on erinevate valdkondade algatustesse lisanud erireegleid vastava valdkonna materiaali- ja menetlusõiguse täiendamiseks (nt aegumistähtaegade, tõendite kogumise, hagide sh kollektiivsete esindushagide esitamise, esindusõiguse jms kohta). Erinevates EL õigusega reguleeritavates valdkondades välja pakutud valdkonnaspetsiifilised ja üldjuhul motiveerimata erisused muudavad õiguse ebasüsteemseks ja killustunuks ning õigussüsteemid põhjendamatult keerukaks ja jälgimatuks. Seda ka ettevõtja vaates. Ei peaks ka lähtuma üksnes sellest, et kui ettevõtja tegutseb konkreetsetes valdkonnas, siis talle kehtivad selle valdkonna reeglid ja suurem õigussüsteemi pilt ei oleks justkui oluline. Kõik valdkonnad kokku, horisontaalsed reeglid ja eriregulatsioonid moodustavad õigussüsteemi ja rohkelt EL õigusest tulenevaid erisusi sisaldavad reeglid võivad viia selleni, et erinevaid sektoreid ja seal tegutsevaid ettevõtjaid võidakse kohelda erinevalt. See ei ole ka põhiseaduse vaates põhimõtteliselt sobiv lahendus. Samuti tuleb arvestada, et iga erisus tähendabki liikmesriigi poolt süsteemi ümberkujundamist, sh muudatusi infosüsteemides, registrites, rääkimata sellest, et iga keerukus toob lõppkokkuvõttes kaasa järjest rohkem selle, et isikul endal ei ole võimalik iseseisvalt oma õigusi teostada, st õigusabi kasutamine on järjest iseenesestmõistetavam. Seeläbi ka igasugune käibes osalemine ja sellega kaasnevad võimalikud õigusvaidlused muutuvad järjest keerulisemaks ja kallimaks.</p> <p>Valdkondade maksimumharmoneerimise ohuna märgime ka seda, et juhul, kui riigisisestest horisontaalselt kohalduvatest materiaali- või menetlusõiguse üldreeglitest luuakse</p>	
--	---	--

	<p>maksimumharmoneerivad erisused, võib selliste erisuste mõju olla riigisiselt märksa laiem, kuivõrd põhiseadus sisaldab võrdse kohtlemise põhimõtet, st maksimumharmoneerimine võib viia riigisiseste horisontaalsete reeglite muutmiseni. See ei saa olla subsidiaarsuse, proportsionaalsuse ja menetlusautonoomia põhimõtetest tulenevalt EL õiguse eesmärk.</p> <p>Riigisisese menetlusõiguse tükikeste valdkonnaspetsiifiline harmoneerimine sekkub liikmesriigi menetlusautonoomiasse (nt tõendite kogumine tootja vastutuse maksimumharmoneeriva mõjuga direktiivis) ja selle ohuna lisaks killustumisele on muuhulgas see, et ka nt juhul, kui konkreetne muudatus ei nõua riigisisese menetlusõiguse muutmist, tõlgendab horisontaalselt kõigile kohtumenetlustele kohalduvat Eesti menetlusõigust valdkonnaspetsiifiliselt Euroopa Kohus. See mõjutab omakorda riigisiseste menetlusreeglite horisontaalset kohaldamist ja võib viia horisontaalsete reeglite ja põhimõtete muutmiseni, mis ei saa olla EL õiguse eesmärk. Menetlusõigus on süsteem ja selle ühe osa (maksimum)harmoneerimise puhul ei pruugi olla ka arusaadav, kuidas üks konkreetne EL ülene maksimumharmoneeritud reegel mõjutab tegelikult riigisisest süsteemi. Eriti problemaatiline oleks olukord, kus EL õigusega antakse erinevates materiaaõiguse valdkondades samas menetlusõiguse küsimuses (veidi) erineva sisuga maksimaalselt harmoneeritud menetlusõiguse reegel.</p>	
Justiitsministeerium	<p><u>Lepinguõiguslikud küsimused</u></p> <p>Lepinguõiguslikke aspekte on ka varasemalt proovitud laiemalt ELis harmoneerida, kuid seda ilma suurema eduta. Näiteks esitas komisjon 2008. aastal Euroopa Parlamendi ja nõukogu tarbija õiguseid puudutava direktiivi eelnõu (2011/83/EL). Eelnõu oli vastuseks ühenduse tarbijaõigustiku läbivaatamisele, millega alustati 2004. aastal eesmärgiga lihtsustada ja täiustada olemasolevat õiguslikku raamistikku. Eelmainitud protsessi käigus jõuti seisukohale, et ettevõtjate ja tarbijate vahelist piiriülest kaubandust takistab oluliselt asjaolu, et vastavat valdkonda reguleeriv õigustik on liikmesriigiti oluliselt erinev. Viidatud eelnõust jäi lõpuks siiski alles vaid väike osa, kuna liikmesriigid ei suutnud omavahel kõigis pakutud küsimustes kokkuleppele jõuda (sooviti siiski säilitada oma seni kehtinud erisused).</p> <p>Teise näitena võib välja tuua 2011. aastal komisjoni poolt avaldatud uuendusliku ja palju vastukaja tekitanud Euroopa ühise müügiõiguse määruse eelnõu. Instrument pidi kaasa aitama siseturu elavdamisele, julgustades ettevõtjaid tegutsema senisest enam piiriüleselt. Määruse eelnõuga sätestati terviklik õigusnormide kogumik, mida tulevikus oleks võimalik kõigil EL keskmise ja väikese suurusega ettevõtjatel kasutada nii omavahel kui tarbijatega sõlmitavate piiriüleste müügitehingute puhul kohaldatava õigusena. Euroopa ühtse müügiõiguse määruse</p>	Teadmiseks võetud.

	<p>eelnõu menetlus kestis pisut üle kolme aasta, enne kui komisjon otsustas eelnõu 2015. aasta alguses tagasi võtta. Poliitilise tahte puudumine ja enamiku liikmesriikide selge vastumeelsus ei võimaldanud nõukogus reaalsete tulemusteni jõuda, mistõttu otsustas komisjon, et sellisel kujul Euroopa ühise müügiõiguse enam jätkata ei ole mõtet. Äramärkimist väärib ka asjaolu, et tegemist oli vabatahtliku instrumendiga, st seal toodud reeglite kogum oli mõeldud kohalduma juhul kui pooled olid selles kokku leppinud.</p> <p>Kokkuvõtvalt tundub üldjoontes tarbijaõiguste suurem ühtlustamine, vähemalt lepinguõiguse valdkonnas, vähetõenäoline.</p>	
Justiitsministeerium	<p><u>Maksejõuetusõigus</u></p> <p>Kapitaliturgude liidu edendamise üheks osaks on maksejõuetusõiguse teatavate aspektide ühtlustamise direktiivi eelnõu. Algatuse eesmärk on vähendada erinevusi liikmesriikide maksejõuetusõiguses ja lahendada seega probleemi, et mõnes liikmesriigis on vähem tõhus maksejõuetusõigus. Juba menetluses olev maksejõuetuse direktiiv on problemaatiline ja sekkub liigselt riigisisesse maksejõuetusmenetlusse, mistõttu kapitaliturgude liidu edasiarendamisel tuleb jälgida seda, et maksejõuetusõiguse vaatest ei sekkutaks liigselt riigisisesse õigusesse.</p>	Teadmiseks võetud, seisukoht on võetud juba varasemate Eesti seisukohtadega.
Justiitsministeerium	<p><u>Andmekaitse</u></p> <p><i>Lk 20: A central pillar of this strategy is the creation of a European Knowledge Commons – a centralised, digital platform providing access to publicly funded research, data sets, and educational resources. This empowers citizens, researchers, and businesses alike, allowing them to tap into a wealth of knowledge for innovation and societal progress. To remove barriers to knowledge sharing, the EU must harmonise cross-border data flow mechanisms, particularly interoperability and data protection regulations, and invest in robust digital infrastructure. This facilitates the secure and efficient transfer of non-personal data vital to research and innovation within the EU, supporting the development of European data spaces in key sectors - the chapter on health will focus on the European Health Data Space (EHDS) - to promote data sharing and use for the benefit of the economy and society, and strengthen cybersecurity through regulations, standards, and practices that protect critical infrastructures and citizens' data.</i></p>	Teadmiseks võetud, andmete alased Vabariigi Valitsuse seisukohad on ettevalmistamisel eraldi ning kavas esitada Vabariigi Valitsusele heaks kiitmiseks EL digituleviku seisukohtadega 2024. a lõpuks.

	<p>Tähendab ilmselt täiendavate EL õigusaktide esitamist, mh üle-euroopaline regulatsioon isikuandmete kasutamisele teadustöös. Hetkel on IKÜM jätnud selle suhteliselt lahtiseks – art 89 lg 2 lubab mh liikmesriigi või EL õigusega ette näha erandeid andmesubjektide õigustest.</p> <p><i>Lk 23: The EU Regulations - GDPR, Data Act, Data Governance Act - established a foundation of trust where citizens and businesses confidently share data, driving progress without compromising rights or privacy. The free movement of data across the Single Market requires adequate governance rules and standards and can at once boost primary uses of data across borders, and secondary uses, such as the use of pan-European data to develop value-added services for both citizens and businesses.</i></p> <p>Oluline on, et suureneks arusaam erinevate juba olemasolevate EL õigusaktide koostoimest ja liiga palju töömahtu ei kuluks uue EL õiguse väljatöötamisele (ELPOL, 49).</p> <p><i>Lk 45: Another critical area of improvement is the handling of public procurement data. Enhancing the quality and accessibility of this data involves the development and fortification of the Public Procurement Data Space. This initiative aims to amalgamate European and national procurement datasets, thereby improving transparency across the board. It opens up procurement opportunities for SMEs and ensures that public spending achieves better value.</i></p> <p>Peaks sobituma Eesti süsteemiga. AvTS § 28. Teabevaldaja kohustus teave avalikustada (1) Teabevaldaja on kohustatud avalikustama järgmise tema ülesannetega seotud olemasoleva teabe: 20) andmed riigi ja kohaliku omavalitsuse üksuste poolt teostatavate ja teostatud riigihangete kohta.</p> <p><i>Lk 65: To build a cleaner, more digitalized, and decentralized energy system - characterized by a myriad of renewable energy installations, such as offshore and onshore wind farms and solar panels and advanced grids and meters for critical data transmission - the risk of sabotage or unauthorized data transfer must be addressed seriously. This requires not only a strict enforcement of the existing framework for securing critical energy infrastructure but also that cybersecurity measures are always and very rigorously incorporated in procurement for new infrastructure or generation assets.</i></p> <p>Ilmselt peab siin lisaks küberturvalisuse meetmetele mõtlema ka sellele, mis andmeid üldsusega jagatakse. Teabe suunamine üldsusele ei ole ainult seotud isikuandmete kaitse kui põhiõigusega, kaitstavaid väärtusi on ka muid.</p>	
--	---	--

Lk 81: The EHDS is a commendable stride towards maximizing the potential of health data.

Nonetheless, for it to achieve its full impact, certain measures are recommended. There is a pressing need to harmonize the processes for health data access applications and requests, ensuring a streamlined and efficient mechanism for researchers. Secondly, critical examination and further clarification of the opt-out clause for secondary data use is needed. In addition, it is crucial to Develop and recommend non-binding model contractual terms for confidential and protected electronic health data, as the EHDS requires companies to share data protected by intellectual property rights and trade secrets, with safeguards to be defined by Health Data Access Bodies. In addition, outline the minimum requirements that data holders must meet concerning dataset provisions and their characteristic could be beneficial.

The EHDS will also be a fundamental step in reaping the benefits of the Single Market.

Patient summary records and e-prescriptions will become interoperable available within and across borders. Under the new rules, citizens will have immediate and easy access to their digital health data wherever they are in the EU. Health professionals will be able to access the medical records of a patient when required for treatment in a different Member State, allowing for evidence-based decision making, in full compliance with EU data protection rules. Patient summaries and e-prescription services exist in two-thirds of all Member States, but only in a few countries can they be sent or received across borders and 11 countries are still using paper printouts for prescriptions. Now that the legislative process is complete the implementation challenges should not be underestimated. Commission and Member States should now spare no effort that the benefits of the newly adopted legislation are available to citizens and health care professionals without delay.

Tõdetakse, et Euroopa tervise andmeruumi rakendamise peab töö jätkuma ning näha, et juba vastuvõetud õigusakt võib tekitada ebavajalikke piiranguid andmete teisesele kasutusele.

Lk 105: Robust data collection and analysis is essential. National and EU authorities must prioritise the collection of detailed statistics, particularly on the frequency and severity of incidents involving posted and mobile workers. This disaggregated data is essential for designing targeted interventions and evidence-based safety policies. The public sector also has a responsibility to use its influence. Publicly funded construction projects should serve as models of safety excellence. Strict procurement guidelines must prioritise contractors with exemplary safety records and require compliance with the highest occupational health and

	<p><i>safety standards. It is also essential to include social responsibility clauses that ensure respect for workers' rights, trade union involvement and the protection of collective agreements.</i></p> <p>Ilmselt suureneb halduskoormus nii ettevõtjatele kui ka avalikule sektorile.</p> <p><i>Lk 115: A right balance needs to be found for other key topics - including sustainable mobility, prevention of food waste and sustainable waste management - between providing sufficient information while avoiding information overload.</i></p> <p><i>IT tools, such as the Digital Product Passport (DPP), are an effective way to access rich information by simply scanning a data carrier instead of having to add more information on already overloaded products' packaging. As long as required information is properly standardised, this should reduce costs for companies once adjustment costs are amortised.</i></p> <p>Viienda vabaduse kontekstis kehtib eeldus, et suur andmete kättesaadavus võimaldab teha paremaid otsuseid, aga see ei pruugi nii olla. Üleküllus võib tekitada küllastumust ja võimetust ka õigeid valikuid teha. Siinkohal nagu sellele ka viidatakse. Kui me paneme kohustuse andmeid koguda ja ükskõik millisel viisil tegelikult siiski üldsusele suunata, siis sellel peab olema konkreetne eesmärk. See kõik on ikkagi ressurss, mida selleks tegevuseks vaja läheb.</p>	
Justiitsministeerium	<p><u>Intellektuaalomandi õigus</u></p> <p>Viies vabadus. <i>One potential avenue for this exploration lies in the addition of a fifth freedom to the existing four, to enhance research, innovation and education in the Single Market. The fifth freedom entails embedding research and innovation drivers at the core of the Single Market, thereby fostering an ecosystem where knowledge diffusion propels both economic vitality, societal advancement and cultural enlightenment. Significant progress was achieved in the past legislature in this realm with the approval of the Digital Market Act, the Digital Services Act, the AI Act, the Data Act and the Data Governance Act, crucial steps towards the development of a modern and effective digital strategy and technological autonomy. The fifth freedom could come to complement this framework to catalyse advancements in areas such as R&D, data utilisation, competences, AI, Quantum Computing, Biotech, Biorobotics, and Space, among others. Such fields could greatly benefit from the inclusion of the fifth freedom within the Single Market framework, the freedom of investigating, exploring and creating for</i></p>	<p>Teadmiseks võetud. Saame seda ettepanekut kasutada võimalikes edasistes sellealastes aruteludes.</p>

	<p><i>the benefit of humankind without disciplinary or artificial borders and limitations. This is related to the freedom of contributing to address societal challenges, such as climate change and biodiversity losses and their impact on the planet, humans and cultural heritage (raporti lk 7).</i></p> <p>Pole arusaadav, kuidas intellektuaalomandi kaitsmine (<i>safeguarded IP</i>) täpsemalt välja näeb kliimamuutustele reageerimise uuendatud raamistikus. Kas hakatakse teatud koostööprojektide raames ka autoriõigusega kaitstava sisu (ka „andmed“?) kasutamist senisega võrreldes erisuguste normide raames teostama? Tehakse reeglid või hoopis hea tava kokkulepped? Tehnosiirde teema? Autoriõigusega kaitstavate teoste vaba liikumine üle piiri teaduskoostöö raames nt? Või sundlitsentside teema täiendav laiendamine lisaks praegusele patenditriole kui nt rahvatervisest räägime? Välja on ka toodud probleemina, et talendid lähevad Euroopast mujale, aga seda probleemi ei lahenda ilmselt intellektuaalomandi kaitse vähendamisega.</p> <p>Raportis kajastatakse geoblokeerimise teemat (lk 114). <i>Remaining obstacles for consumers to buy and consume services at distance from another Member State should be tackled as a matter of urgency, chiefly the “cannot deliver the product to that destination”. Furthermore, traders could feel reassured and encouraged to serve products and services in wider markets if a full harmonisation regime for the sales under certain threshold.</i></p> <p>2015. a koostati Eesti seisukohad geoblokkide algatuse avalikule konsultatsioonile, milles rõhutati, et autoriõiguse põhimõtete järgimist tuleb oluliseks pidada. Me ei saa jätkuvalt toetada lähenemist, mille kohaselt nt need uued võimalikud algatused a/v sektori ärimudelite eripära ei arvestaks enam. Selle ärimudeliga tegeles Eesti mh oma eesistumise ajal kogu autoriõiguse paketi raames (nt CabSat2 direktiiv 2019/789, aga ka natuke varasem kaasaskantavuse määrus 2017/1128 jms). Geoblokkide määrukses 302/2018 on küll garantiisid (nt art 1 lg 5, art 4 lg 5), et autoriõiguse valdkonna norme ei puudutata. Praeguse seisuga ei pea me põhjendatuks, et a/v osa ka geoblokkide kohaldamisalasse tõsta.</p>	
Justiitsministeerium	<p><u>Konkurentsioigus</u></p> <p><i>In the mobile markets, where access is not regulated, an antitrust approach focused on market entry when evaluating mergers led to the same result. Due consideration should also be given to the telecom industry's significant workforce, an industrial policy for the telecom sectors</i></p>	<p>Teadmiseks võetud. Infot saab arvesse võtta võimalikes edasistes sellealaste aruteludes.</p>

	<p><i>must manage this process to mitigate unforeseen and undesirable consequences of overcapacity and diminishing returns as well as of technological changes and mergers and acquisitions.</i></p> <p>Koondumiste kontroll kui selline pigem ei ole Letta raporti teema, kuid seda mainitakse nt telekomi turuga seoses. Mõte on selles, et siamaani on keskendunud sellele, et võimalikult rohkem uusi ettevõtjaid saaksid turule tulla, kuid lõpptulemus on, et neid on telekomide turul juba natuke liiga palju, mis on kokkuvõttes ka pigem negatiivse mõjuga. Sellele peaks rapordi järgi edaspidi tähelepanu pöörama, mh siis koondumiste kontrolli kontekstis.</p> <p>Dokumendis rõhutatakse mitmel puhul konkurentsioiguse otsest seost tarbijate huvide kaitsega, millega saame nõustuda ja selleks on ka vaja toimivat konkurentsijärelevalvet.</p>	
Justiitsministeerium	<p><u>Karistused</u></p> <p>Euroopa Komisjon on viimastel aastatel asunud siseturu valdkonna algatuste eelnõudesse hoogsalt sisse kirjutama suuremas mahus sanktsioone erinevate rikkumiste puhuks. Trahvimehhanism on sageli sõnastatud nii, et sealt võib välja lugeda soovi kehtestada see haldustrahvina. Selliselt asutakse sisuliselt korraldama liikmesriikide kriminaalpoliitikat ja see ei ole Euroopa Liidu aluslepingutega kooskõlas. Euroopa Komisjon ei ole ka sanktsioonide sõnastustes järjepidev. Seetõttu, kui EL õigusaktides sätestatakse nõue, et tegu peab olema liikmesriikides karistatav, tuleb hoiduda viidetest konkreetsele menetluse või karistuse liigile. Eesti jaoks on oluline, et ELi ühtse turu reeglite kokkuleppimisel ei hägustuks haldusõiguse ja karistusõiguse piirid.</p> <p>Liikmesriikidele peab liidu õiguse rikkumistele reageerimisel jääma õigus valida nende karistusõiguse aluspõhimõtetega sobivat menetlusliiki ja -korda. Vältida tuleb haldustrahvi või halduskaristuse mõistega Eesti karistusõiguse süsteemi ulatuslikku muutmist. Karistuste haldusõigusliku iseloomu rõhutamine ei ole põhjendatud. Euroopa Liidu õiguses ei ole kunagi halduskaristuste mõistet sisustatud ning Euroopa Liidu õiguses on ette nähtud vaid kriminaalõiguslikud ja mitte-kriminaalõiguslikud karistused. Mittekriminaalõiguslike karistuste korral, kui õigusakt ei viita sanktsiooni liigile, on Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt liikmesriigil diskretsioon need mistahes menetluses kohaldada. Liikmesriikidele peab jääma võimalus sanktsioneerida siseturu reeglite rikkumise korral vaid raskeid rikkumisi, lähtudes viimase abinõu (ultima ratio) põhimõttest, mille kohaselt iga rikkumine ei peaks</p>	Teadmiseks võetud.

	olema kohustuslikus korras karistatav. Karistused peavad olema proportsionaalsed ning tagada tuleb isikute põhiõiguste kaitse.	
Kaitseministeerium	<p>Enrico Letta siseturu raporti osas toome välja järgmist:</p> <ul style="list-style-type: none"> • On aeg, et EL tunnistaks kaitsevalmidust strateegiliseks prioriteediks. Ka kaitsetööstus pole mitte ainult siseturu, vaid ka strateegiline julgeolekuküsimus. Võimekas kaitsetööstus mitte ainult ei võimalda heaolu, vaid ka loob seda – kaitsele investeerimine toob meie kodanikele töökohti ja majanduslikku kasu ning aitab kaasa majanduskasvule. • Tervitame algatusi, mille eesmärk on suurendada tööstuslikku võimsust, täiendada riiklikke varusid, pakkuda VKEdele juurdepääsu rahastamisele ja eritoetust, edendada jõupingutusi standardimise, sertifitseerimise ja raamlepingute avamise vallas ning toetada Ukrainat. • Euroopa kaitsetööstuse piisav rahastamine on ülioluline. Tuleb märkida, et reaalne investeeringuvajadus, mis võimaldab fikseerida aastakümneid kestnud alainvesteeringuid, ületab 100 miljardit. Komisjon peaks juunis toimuval Euroopa Ülemkogu kohtumisel välja pakkuma uued konkreetset rahastamisvõimalused. • Kaitsevõlakirjade väljastamist tuleks tõsiselt kaaluda kui potentsiaalselt kõige tõhusamat viisi nende kiireloomuliste ja tohutute vajaduste õigeaegseks rahuldamiseks – nii meie enda kui ka Ukraina julgeoleku jaoks; • Kaitsevalmiduse keskmes on jätkuvalt riigikaitse alaste eelarvete suurendamine. • Oluline on täiendavus ja sidusus NATO jõupingutustega. ELis tehtavad jõupingutused peaksid ja aitavad NATO-sse kuuluvatel liikmesriikidel täita ka oma kollektiivkaitse eesmärke ning ehitada üles tugevama ja võimekama Euroopa, mis aitab positiivselt kaasa Atlandi-ülelele julgeolekule. 	Arvestatud osaliselt, kaitsevaldkonna fookus on esile toodud taustas ja seisukohapunkti 2.1 selgituses.
Kliimaministeerium	Üldise kommentaarina leiame, et kindlasti ei tohiks siseturu kontekstis unustada keskkonna- ja kliimaeesmärke ning nende saavutamist vastavalt ELis kokku lepitule. Nende olulisust on rõhutatud ka näiteks ELPOL 2023-2025 dokumendis ja Eesti sisendis ELi järgmisesse strateegilisse tegevuskavasse. Transpordivaldkonna vaatest (eriti lennunduses) on ühenduvus ja võrdsed tingimused kajastatud hästi saadetud siseturu sõnumite alusdokumendis. Täiendada võiks punkti transpordivaldkondade rohestamise eesmärgist tulenevalt (merendusest lennunduseni) ehk soov on liikuda üle taastuvatel allikatel põhinevatele kütustele, ent oluline on võtta arvesse valdkondlikke eripärasid, konkurentsitingimusi, mis sekundeerib ohutuse tagamise peaeesmärgile.	Teadmiseks võetud.

Rahandusministeerium	<p>Üldised kommentaarid Enrico Letta siseturu raporti kohta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Raport esitati riigijuhtide lauale nädal tagasi, mistõttu selle aja jooksul põhjalik uurimine ei ole olnud võimalik. - E. Letta raport on laiema ulatusega kui konkreetset ühisturu probleeme ja võimalusi. See võib põhiteemale keskendumist raskendada. - Väga palju on võrdlusi U.S. ja Hiinaga, mis on inspireerimiseks hea kuid tuleb arvestada, et taustsüsteemid on erinevad ning mis toimib ühes süsteemis ei pruugi seda teha teises. - Raport opereerib suurte rahanumbritega (näiteks 33 trln. eurot erasektori investeeringuid, 300 mlrd. eurot aastas liikunud väljapoole, peamiselt USAsse) ja teeb sellest suuri järeldusi ning pakub soovitusi. Ca. 1 % investeeringutest liikumine mujale aasta jooksul, peamiselt USAsse, väärib tähelepanu ent ei ole suur osakaal. Tasub uurida USA vastavat näitajat EL suunal kuid tõenäoliselt saab järeldada, et parema tootluse, investeeringute skaleerimise nimel kapitali liikumine sellises ulatuses on normaalne. <p>Poliitikavaldkondade kommentaarid</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oleme ettevaatlikud kõige suhtes mis puudutab maksusid. - Oleme skeptilised kui julgustatakse riigi sekkumise kasvu majandusse (riigiabi). EL rahast sõltuvus ei ole kooskõlas turumajanduse aluspõhimõtetega, veelgi enam, mõjutab ettevõtluskultuuri toetuste ootuste suunas. Teisisõnu – riigiabi on muutunud uueks normaalsuseks. Samas ei saa eitada, et riikide sekkumine 2020-2024 aitas suuremat majanduskriisi vältida ning EL ettevõtetele oma positsioone globaalsel turul täita. Raportis kasutatud sõnastus - „<i>A way to overcome this dilemma could be to balance a stricter enforcement of State aid at national level and the progressive expansion of EU level funding support</i>“ vajab tõsist tähelepanu. - Turgude integreerimise teemal on raportis suuremad ja sisukamad muutused pakutud telekom- ja energiasektori kohta. - Raportis on üksjagu raudteeühendustest. Transpordiühendused on turul tähtsad, ent isegi raudteetransport ei saa ignoreerida fakti, et EL regioonides on rahvastiku asustustihedus väga erinev (nagu see on ka USA osariikides). Reisijateveo tasuvus kõigub oluliselt reisijate arvust. 	<p>Maksude aspekt on lisatud seisukohas 2.5. Riigiabi oleme käsitlenud seisukohapunktis 2.3 ja 2.4. Taristud ning sealjuures transporditaristu osas on lisatud seisukohapunkt 3.1. Euroopa kapitaliturgude edasiarendamise ettepanek on arvestatud üldiselt seisukohapunktis 2.1.</p>
-----------------------------	--	---

	- Oleme kapitaliturgude edasise sügavama integratsiooni poolt kuid ei ole veendunud, et uus nimetus (<i>the creation of a „Savings and investments union“</i>) aitab edasi. Samas on selge, et majanduse turnaround eeldab suuri investeringuid, mida saab siiski peamiselt teha erasektori kaudu.	
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	<p>1. EL siseturu sõnumite osas: <u>Seisukoht:</u> Leiame, et on vaja lisada andmeruumide seisukohtadesse viite põllumajanduse valdkonnale (täiendus on manuse dokumenti lisatud). <u>Selgitus:</u> Põllumajanduse valdkonnas on uued algatused ettevõtjate vabatahtliku andmeruumi loomise suunas. Samuti on Euroopa Komisjonil plaanis algatused põllumajanduse ja keskkonna andmete kasutamise kohta (INSPIRE direktiivi muutmine).</p> <p>2. Uued mõtted/ettepanekud EL ühtset turgu tuleviku vaates paremaks muutmiseks, nt EL tasandi protsessid (seadusandlikud algatused, rahastusmehhanismid, tööriistad vms), et EL majandus oleks konkurentsivõimeline ning ettevõtjad saaksid EL-is kasvada sh piiride üleselt:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ettepanek kaaluda tehisintellekti kohta seisukoha lisamist. Näiteks, võib kutsuda Euroopa Komisjoni uurida tehisintellekti kasutamise võimalusi siseturu toimimise parandamiseks. <p>Näitena võime tuua Euroopa Komisjoni käivitatava projekti, mille raames uuritakse, kuidas tehisintellekt aitab analüüsida andmeid tuvastamaks põllumajandustoodete ja elusloomadega seotud pettused (iRASFF andmebaasi andmete analüüs).</p>	<p>Andmeruumide ettepanekud on teadmiseks võetud. Andmeid puuduvad ettepanekud on kavas põhjalikumalt käsitleda EL digituleviku seisukohtades, mis n kavas Vabariigi Valitsusele esitada heaks kiitmiseks 2024. a lõpul.</p> <p>Ühtse turu parandamist puudutavad ettepanekud on arvestatud läbivalt seletuskirjas.</p>
Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	<p>Enrico Letta „Much more than a market 2024“ rapordi analüüs Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, 3.05.2024</p> <p><i>Foreword- Much more than a market</i> Ettevõtete ühisturul laienemise võimaldamise põhjendus on arusaadav (lk 9). Suurte ja väike-ettevõtete kahetasandiline mudel lõhnab, aga, topelt-standardite järele. Eestis on enamus ettevõtted VKEd ja nt toidusektoris pole, kas turul domineerivad välismaised või EL suurettevõtted. Reeglid peavad garanteerima võrdsed võimalused kõigile. Kuidas vältida suurettevõtete konsolideerumisega kaasnevat investeringute ja töökohtade ning maksude kolimist EL tõmbekeskustesse? Lk 108 on VKEd käsitletud ja EL äriseadustiku muutmine vajab põhjalikku arutelu.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Võrdsete võimaluste teematikat on peegeldatud seisukohapunktis 2.3 ja selle selgituses.</p>

<p>Regionaal- ja Põllumajandusministeerium</p>	<p><i>A 5th Freedom to enhance research, innovation and education in the Single Market</i></p> <p>EL ühisturu viienda vabaduse lisamine (lk 7 ja 20) on tulevikus väga oluline ka põllumajandussektorile. OECD hinnangul on teadusuuringud, innovatsioon ja teadmussiire EL põllumajanduses kõige alarahastatum sammas ja investeeringute puuduse tagajärjel on sektori tootlikkuse kasv aeglustunud. Põllumajanduse valdkonna teadusarenduse ja teadmussiirde kvaliteedist ning kättesaadavusest sõltub rohe- ja digipöörde, aga ka ring-biomajanduse edukus kuna teadmispõhisus on tarkade otsuste eelduseks. Ka tulevikus on põllumajandus biotehnoloogia rakenduste eeslinn tervisesektori jaoks ja sõltuvust muude maailma riikide tehnoloogiatest saab vältida.</p>	<p>Teadmiseks võetud, Letta raportis esile toodud viiendat vabadust on kirjeldatud täpsemalt seletuskirjas.</p>
<p>Regionaal- ja Põllumajandusministeerium</p>	<p><i>A Single Market to finance strategic goals</i></p> <p>Riigiabi käsitus (lk 27 ja 40) on hea mõte, mis tasandaks „mänguväljakut“ nii suurte ja väikeste kui ka rikaste ja vaeste riikide jaoks: mõte, et osa riigiabi eraldisest läheks EL ühiste eesmärkide rahastamiseks väärrib toetust. Lk 42 riigiabi lihtsustamine VKE-dele ja haldussuutlikkuse teemad on olulised. Samas oleks vaja erinevate riigiabi puudutavate uuenduste kohta tulevikus arutelusid, seal hulgas raportis kirjeldatud riigiabi rangema rakendamise kohta riiklikul tasandil ja uue paindlikuma riigiabi raamistiku osas.</p> <p>Euroopa avalike investeeringute suunamine tööstusstrateegia investeeringuteks (lk 27) sarnaselt USA IRA-ga (<i>Inflation Reduction Act</i>) puhul tõstaks esile ka lisainvesteeringute vajadust põllumajanduses ja biomajanduses. EL riigid on võtnud ambitsioonikad keskkonna- ja kliimaeesmärgid, samal ajal säästev põllumajandus vajab uusi tehnoloogiaid, mida turg veel ei paku. EL poliitilised eesmärgid nagu väetiste ja taimekaitsevahendite kasutamise vähendamine ja fossiilkütustest loobumine saab toimuda alles siis, kui ka põllumajanduses on olemas jätkusuutlikud alternatiivid. Samas alternatiivide kättesaadavuse parandamine eeldab investeeringuid.</p> <p>USA põllumajanduspoliitika pakatile (nn <i>Farm Bill</i>, mis on EL Ühise Põllumajanduspoliitikaga samas suurusjärgus)- lisandub IRA kaudu miljardeid investeeringuid ja toetusi alates 2023.a. (vt https://www.farmers.gov/loans/inflation-reduction-investments). Osaliselt stimuleerib IRA rohetehnoloogiatele üleminekut USA-s toetades põllumajanduslaenu kaudu ka vastava tehnoloogia ja tööstuse ning turu arengut. Aga IRA toetab massiivselt ka põllumajanduskeskkonda säilitavaid meetmeid, millele turg hetkel veel majanduslikult jätkusuutlikke lahendusi ei paku.</p>	<p>Riigiabi kommentaarid teadmiseks võetud ja täpsustatud seisukohapunktide 2.3 ja 2.4 selgituses.</p> <p>Investeeringute teemat on käsitletud seisukohtade peatükis ühtse turu strateegiliste eesmärkide ja konkurentsivõime rahastamisest.</p>

Regionaal- ja Põllumajandusministeerium	<p>A Single Market for all</p> <p>EL ühtse turu eeliste ja hüvede jaotamise temaatika (lk 91- 96) vajab jätkuvalt arutelu ka põllumajanduses- suurtel ja rikastel riikidel on lisaks mastaabi efektile nii siseturul kui ka globaalsel turul palju eeliseid (sh ligipääs suurematele ÜPP toetustele). Regioonide mahajäämus on tihedalt seotud ka põllumajandusliku ettevõtlusega, „jäämisvabadus“ tuleb tihedalt integreerida maaelu arengu ja rohemajandusega. Nende teemade käsitlemine „silotornides“ ei tule kasuks tasakaalus arenguks . Selles valdkonnas võiks lisaväärtust omada OECD regionaalarengu kaasava kasvu (<i>Inclusive growth</i>) kontseptsioon. OECD uuringud tõestavad, et riigi (keskmise) majandusareng sõltub rohkem mahajäänud regioonide arengukiirusest, kui tõmbekeskustest.</p> <p>Raportis (lk 96) nimetatud Euroopa piiriülene mehhanism (<i>European Cross-Border Mechanism – ECBM, mehhanismi uuem nimi on Facilitating Cross-border solutions – FCBS</i>) ei aita mitte kuidagi kaasa ELi siseturu integreerimisele või selle paremale toimimisele. Pigem on see takistav asjaolu. Vabariigi Valitsus ja Riigikogu (ELAK ja Maaelukomisjon) on ametlikul seisukohal ¹, et raportis nimetatud mehhanism on ebaproportsionaalne, mittevajalik ja mittetõhus, sest see ei vii mitte ühegi tegeliku piiriülese takistuse lahendamiseni, samas tekitades liikmesriikidele lisabürokraatiat ja rahalisi kulusi selle mehhanismi rakendamisel väljapakutud kujul. Lisaks eirab raportis nimetatud mehhanism liikmesriikides juba töötavaid koostöövorme, mis tegelevad igapäevaselt piiriülese koostöö takistuste tuvastamisega ja lahendamisega. Näiteks Eestis ja Lätis on loodud valitsuskomisjon piiriülese koostöö tõhustamiseks (vt link VV korraldusele).</p> <p>Raportit lugedes jääb arusaamatuks see, kas Baltimaad paigutatakse raportis Ida-Euroopa riikide hulka või Põhja-Euroopa riikide hulka. Geograafiliselt asuvad need riigid Põhja-Euroopas. Raportis nimetatakse Põhja-Euroopa ainukese näitena Nordic mudelit, kus tehakse koostööd Põhjamaade Nõukogu formaadis jättes kõrvale teised liikmesriigid Põhja-Euroopast nagu Eesti, Läti ja Leedu, kellel on samuti loodud alalised institutsionaliseeritud struktuurid, mis toimivad aastakümneid ning mis tegelevad piiride takistuste tuvastamise ja lahendamisega ning ettevõtlussõbraliku keskkonna loomisega piiriregioonides.</p> <p>Tundub, et raporti peatükk „<i>Removing cross-border obstacles</i>“ sisaldab valikulist informatsiooni või raporti koostaja ei ole teadlik kõikidest asjaoludest.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Piiriülese mehhanismi osas on täpsustatud tausta.</p>
--	---	---

¹ VV seisukohad [Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse eelnõule piiriüleses kontekstis õiguslike ja haldustakistuste lahendamise mehhanismi ettepaneku kohta](#).

	<p>Juhime tähelepanu, et raportis viidatud ebaausate kauplemistavade (<i>unfair trading practice</i> – UTP) osas piiriülese koostöö tugevdamiseks (lk 114) on UTPde direktiivi osas Euroopa Komisjon juba esitanud vastava algatuse. Märkime ka, et Eesti läks UTPde direktiivi ülevõtmisel karmimaks ehk ebaausate kaubandustavade kasutamisel ei hinnata osapoolte müügitulu suuruseid vaid olenemata suurusest on ebaausate kaubandustavade kasutamine keelatud.</p>	
<p>Regionaal- ja Põllumajandusministeerium</p>	<p><i>The Single Market beyond it borders</i></p> <p>Ühisturu välismõõde ja EL laienemine on raportis adekvaatselt kirjeldatud. Lk-l 137 väidetakse, et on mh. toiduga kindlustatuse (aga ka toiduohutuse) EL reeglid on kullastandard maailmas; see on tõsi ja sellise standardi säilitamiseks ei peaks investeeringuid vähendama. Kahjuks on maailmas veel EL ühisturu keskkonnanõuded põllumajandusele ja põllumajanduskaupadele kaugel kullastandardist. Pigem vastupidiselt leiavad EL kaubanduspartnerid, et mõned EL nõuded on diskrimineerivad, pole teaduslikult põhjendatud või on vastuolus riikide toiduga kindlustatuse eesmärkidega. EL põllumajandussektor ei protesteerigi niivõrd siseturu poliitiliste otsuste vastu kui nendega kaasneva halduskoormuse ja kulude tõusu tõttu, eriti võrreldes muu maailmaga.</p> <p>Samal ajal, kui arenguriigid paluvad „globaalselt läänelt“ abi mh tehnoloogiasirdeks on ka EL turul puudu uutest (tasukohastest) rohetehnoloogiatest põllumajanduses ja toidutootmises. Järgmise kümnendi jooksul selgub, millised kullastandardid maailma põllumajanduses ja toidusektoris on pärit meie kontinendilt.</p> <p>Kui EL ühisturu keskkonnanõuetega lisaanduvale halduskoormusele (nii avalikus kui ka erasektoris) ega haldussuutlikkusele piisavalt tähelepanu ei pöörata, siis paraku tuleb mõnes keskkonnastandardi rakendamise osas teha mööndusi (nt ÜPP osa juba tehti ja metsaraadamise osas arutelud on pooleli).</p> <p>Hetkel pole veel selge, kui palju rohepööre põllumajanduses investeeringuid vajab ja millised on selle mõjud toidu varustuskindlusele EL-s (ja kogu maailmas). EL poliitilised otsused ja kõrged nõudmised tekitavad kõrgendatud ootusi, nii siseturul kui ka kogu maailmas. Protektsionismile põllumajanduses on tekkimas uued mõõtmed vastavalt erinevate riikide võimekusele, aga enamusele riikidest on toidujulgeolek eesmärk number üks.</p> <p>Letta raport rõhutab tõenduspõhiste poliitikate tähtsust, seega on vaja investeerida teadusuuringutesse rahvusvahelistes standardiorganisatsioonides, sh EL ühine panustamine OECD koostöösse. EL siseturu tervise ja keskkonnareeglite kullastandardina rakendamiseks</p>	<p>Teadmiseks võetud. Roheüleminekuks vajalike tehnoloogiate rahastust on selgitatud seisukohapunkti 2.1 selgituses.</p>

	<p>põllumajandustootmises on vaja strateegilisi investeeringuid rahvusvaheliseks regulatiivseks koostööks, aga ka teaduskoostööks ja seeläbi poliitikakujunduses</p> <p>Ühisturu käsitus koos väliskaubanduse ja EL laienemisega eeldavad kooskõla ka siseturu poliitikakujunduses.</p>	
Sotsiaalministeerium	<p>Tervisevaldkonna ja sotsiaalkindlustuse koordinatsiooni kommentaarid Letta raportile.</p> <p>Positiivne, et raportis on välja toodud tervisesse investeerimise olulisus, mis on majanduse ja poliitilise stabiilsuse eeltingimus.</p> <p>Siin on meie sõnum, et COVID-19 õppetundide arvesse võtmine on väga oluline, et parandada siseturu toimimist hädaolukordades ja tagada elutähtsate toodete varustuskindlus. Toetame raportis toodud EL strateegilise autonoomia eesmärgi, et vähendada kriitiliste ravimite tarneahelate haavatavust (<i>„the Single Market must prioritise boosting production capacity and self-sufficiency in raw materials, and certain types of medicines, vaccines, and antibiotics“</i>).</p> <p>Samas on oluline rõhutada, et siseturg peaks toimima viisil, mis tagab võrdse juurdepääsu ravimitele kõikides EL liikmesriikides patsientide vajadustest lähtuvalt. Nagu ka raportis on välja toodud, siis EL siseturg ravimite valdkonnas praegu ei toimi, kuna väikestele turgudele ravimid ei jõua või jõuavad suure hilinemisega (<i>„To date, there is no real Single Market for pharmaceuticals.“</i>). Oluline oleks seega esile tuua vajadus tagada ravimite võrdne kättesaadavus siseturul ka väikestel turgudel, kooskõlas Euroopa solidaarsuse põhimõttega. Elutähtsate toodete (sh ravimite varustuskindluse) ja siseturul võrdse kättesaadavuse eesmärgid võiks ka nõukogu järeldustesse lisada.</p> <p>Strateegilise agenda ebapaberist Eesti sisend on:</p> <p>- <i>We must also continue to support healthy living environments in the EU through strengthening the European Health Union, including striving for a tobacco and nicotine free Europe, and making sure the EU pharmaceutical policy puts patients' needs first and ensures timely and affordable access to medicines, also in small markets.</i></p> <p>Sotsiaalkindlustuse koordinatsiooni arutelude jätkumist saame toetada. Üle-Euroopalise sotsiaalkindlustusnumbri loomist mõned aastad tagasi ka põhimõtteliselt toetasime, sest see aitaks meil õigust sotsiaalkindlustushüvitistele paremini kontrollida. Näiteks on sotsiaalkindlustuse koordinatsioonis suur probleem, et isikuid ei saa samastada. Riigid teavad</p>	<p>Varustuskindluse ettepanek arvestatud seisukohapunktis 1.3 ja selle selgituses.</p> <p>Sotsiaalkindlustuse ja tervisliku elukeskkonna ettepanek on teadmiseks võetud.</p>

	<p>vaid oma riigi identifitseerimisnumbrit, aga ei saa kontrollida, kas inimene, kellele me näiteks peretoetusi maksame elab Eestis või mõnes muus riigis, sest see teine riik ei pruugi teda oma registritest üles leida. Nii tekibki olukord, kus Eesti võib maksta peretoetusi ka neil, kes tegelikult mõnes teises riigis elavad. Sarnaseid probleeme võib ilmselt olla ka nt Töötukassa pakutavate hüvitistega.</p> <p>Elmistest aruteludest tuleb esile tuua, et Eesti ilmselt kahte eraldi numbrit ei hoiaks, samas on meil kõik registrid ja andmed seotud id-numbriga. Uue numbriga sisseseadmine eeldaks ilmselt tohutuid IT-arendusi, mille vajaduse ja maksumuse selgitamine oleks meeletult suur töö. Või kui jääks kaks numbrit, siis see eeldaks samuti registritesse lisavälja loomist ja oleks väga suur IT kulu. Aga siinkohal id-numbri ja muude võimalike numbrite kohta oskab tegelikult kõige paremini anda vastuse Siseministeerium, meie pädevusse numbrite üle otsustamine ei kuulu.</p> <p>Letta raporti ettepaneku eesmärk (<i>limit social dumping and fighting against abuses.</i>) on sisuliselt õige ja Sotsiaalministeeriumi vaates selle arutelu käivitamine ei oleks paha, saaksime küsimuse uuesti päevakorda võtta.</p>	
Välisministeerium	<p>VM poolt võime nõustuda, et ELi konkurentsivõime aluseks on eelkõige tugev ja hästi toimiv ühtne turg. Siseturust ja väliskaubanduspoliitika peavad üksteist ja ühiselt laiemat majandusarengut toetama. Läbirääkimistel kaubandus- ja koostööpartneritega on oluline tugevdada ELi ühispositsiooni üleilmsetes toormeahelates. Toetame EL majandushuvide eest seismist ja ebaausatele kaubanduspraktikatele reageerimist tingimusel, et selleks võetavad meetmed ei ole protektsionistlikud ja säilitavad ELi ühtse turu avatuse. Samuti on oluline kõigi käimasolevate vabakaubanduslepingute läbirääkimiste kiire ja tulemuslik lõpetamine ning olemasolevate vabakaubanduslepingute tõhusam jõustamine ja rakendamine. Raportis nimetatud väljakutsed ja eesmärgid on teada olnud juba mõnda aega, keeruliseks võib minna konkreetsete meetmete valimisel, mida nende saavutamiseks tuleb rakendada.</p> <p>Välisministeeriumi poolt vaadatuna on siseturu tuleviku sõnumite paberis kajastatu (ühenduste ja investeringute osa) endiselt aktuaalne ja oluline on jätkata nende suundadega. Arvestades muutunud julgeolekukeskkonda ja EL kaitsealgausi, vajaksid kaitsetööstusega seonduvad arengud siseturu kontekstis käsitlemist. Eeldame, et Kaitseministeerium esitab selle kohta oma ettepanekud.</p> <p>Letta raportist mõned väljavõtted ühes kommentaaridega :</p>	<p>Teadmiseks võetud, vabakaubanduslepete edasine sõlmimine on oluline ka EL ühtse turu vaates, väliskaubanduse prioriteedid on esile toodud juba varasemates Eesti seisukohtades ning sealjuures EL poliitika 2023-2025 raamdokumendis. Tarneahelate osas oleme täpsustanud seisukohapunkti 3.1 selgitust.</p>

	<p><i>„An increasing number of countries are becoming critical of the EU's inclusion of high social and environmental standards in new free trade agreements, labelling it as protectionism. As compliance with multilateral rules of fair competition erodes and new power dynamics emerge, resource-rich countries - especially those rich in critical minerals - have realised that they have a new lever in their bilateral negotiations with the EU.“</i></p> <p>Kommentaar: Aina enam räägitakse majandusjulgeolekust ja tarneahelate mitmekesistamisest. EL otsib uusi partnereid, kes suudaks asendada RU-d/Hiinat ja on tõsi, et seetõttu kasvab ka teiste nõrkemise suurusega kolmandate riikide olulisus EL-i jaoks (ja seeläbi ka nende läbirääkimisjõud). Eriti puudutab see riike, kes tarnivad või hakkab tulevikus EL-i tarnima kriitilisi mineraale. Sellega peab arvestama, samas ei saa ära unustada, et EL on maailma suurim kaubandusblokk ja meie läbirääkimisjõud on tegelikult päris suur. Eelpool mainitud „Brüsseli efekt“ töötab, aga nagu Letta ütleb, siis selle elushoidmiseks vaja rohkem aktiivset poliitikat. Sellega saab nõustuda.</p> <p><i>„European trade policy should take into account the competitiveness of European companies on the international stage and the need to maintain fair conditions both within the EU and externally to move away from a logic of imposing regulations that harm partners and our ability to negotiate strategic partnerships. We need evidence-based policies that consider the costs/benefits of action and inaction, our external competitiveness, and other external impacts, and that respond to the concerns of our trading partners and ensure that we remain an attractive destination for investment.“</i></p> <p>Kommentaar: Nõus. Kui soovime Eesti/EL ettevõtjatele parimaid kokkuleppeid, siis ei tohiks EL läbirääkimistel ennast kohe erinevate nõudmistega nurka mängida. Oleme ka nõudnud, et KOM esitaks tõenditel põhineva analüüsi enne mis tahes uue kaubandusinstrumendi kasutuselevõttu, kuigi mõnikord on KOM üsna vastumeelne liikmesriikidele lisateavet anda (vt CBAM või metsade raadamise puhul).</p> <p><i>„Trade agreements should not be used as a trojan horse to weaken legislative frameworks, and the EU should use its economic toolbox to the full, to promote its Single Market regulations as a competitive advantage, positioning the Union as a high value and high-quality exporter of safe, secure and human-centric digital technologies and services.“</i></p>	
--	---	--

	<p>Kommentaar: Jääb natuke segaseks, mida lause esimese poolega on silmas peetud. Kas seda, et FTA-ga proovitakse EL siseturu regulatsioone nõrgestada (lubades turule kolmandate riikide tooteid, mis vastavad madalamale regulatsioonile ja seetõttu jääb EL-is rangem kehtestamata?). Lause teise osaga saab nõustuda – EL peab jääma poliitikakujundamise/kaubandusreeglite/keskkonnanõuete poolest eeskujuks kogu maailmale.</p> <p><i>„Another issue to address concerns the ratification procedures for trade agreements. Given the new security issue of trade agreements, revisiting the conclusions of the Laeken Council of 2001, which committed the EU to strengthening the legitimacy of EU governance through "more democracy, transparency and [also] efficiency," would encourage avoiding exposure to the impossibility of ratifying mixed agreements, as some national assemblies increasingly oppose any type of trade agreement. This should lead to a revaluation of the European Parliament's role in conducting trade negotiations and its legitimacy to ratify agreements falling within the exclusive competence of the EU“.</i></p> <p>Kommentaar: Kui saame õigesti aru, siis pakutakse siin välja EL ainu- ja segapädevusega FTA lepingute ratifitseerimisprotseduuride üle vaatamist, et anda Euroopa Parlamendile nendes protsessides suurem roll. See ei ole uus küsimus. ELi ja liikmesriikide vahelist pädevuse jaotust ja koostööd kaubandus- ja investeerimislepingute menetlemisel on arutatud pikalt. Ka Eesti PRES tegeles selle küsimusega ja näiteks avaldas Euroopa Kohus 2017. aastal arvamuse ELi-Singapuri vabakaubanduslepingu pädevusjaotuse kohta, et ei korduks ELi-Kanada vabakaubanduslepingu heakskiitmisel toimunu (kus ELi kaubanduslepingu allakirjutamine oli viimase hetkeni küsimärgi all seoses ühe liikmesriigi sisepoliitiliste debattidega). NK on selle kohta ka järeldused kinnitanud, kus korratakse üle Euroopa Kohtu poolt öeldu: KOM esitab kaubanduslääbirääkimiste mandaadi kahes osas - ELi ainupädevusse kuuluva vabakaubanduslepingu mandaat ning ELi ja liikmesriikide jagatud pädevuses (nn segaleping) oleva investeerimislepingu mandaat. Vabakaubanduslepingute menetlemisel on lepingute allakirjutamise ja sõlmimise õigus aluslepingutest tulenevalt nõukogul, mille kaudu on endiselt kaasatud ka liikmesriikide parlamendid, kuid ELi kaubanduslepinguid ratifitseerib edaspidi ainult Euroopa Parlament. Seega pole me kindlad vajaduses mandaatide/sega- ja ainupädevustega seotud debati taas avamises. Meie JUR-osakond veel analüüsib seda.</p> <p><i>„In the case of standards applying to imports, it is important to ensure that our businesses have access to the inputs they need at affordable prices. At the same time we need to ensure</i></p>	
--	---	--

	<p><i>that EU suppliers of such inputs are not put at a disadvantage. Ultimately, this could lead to a recalibration of the transformative ambition of European trade policy by seeking more coherence between different objectives (commercial, regulatory, and development cooperation) and different levels of intervention.</i></p> <p>Kommentaar: erinevad eesmärgid ei tarvitse omavahel kooskõlas olla ja neid saab sisustada väga erinevatel viisidel.</p>	
Välisministeerium	<p>EL ainu- ja segapädevusega FTA lepingute ratifitseerimisprotseduuride üle vaatamise kohta, et anda Euroopa Parlamendile (EP) nendes protsessides suurem roll.</p> <p><i>„Another issue to address concerns the ratification procedures for trade agreements. Given the new security issue of trade agreements, revisiting the conclusions of the Laeken Council of 2001, which committed the EU to strengthening the legitimacy of EU governance through "more democracy, transparency and [also] efficiency," would encourage avoiding exposure to the impossibility of ratifying mixed agreements, as some national assemblies increasingly oppose any type of trade agreement. This should lead to a revaluation of the European Parliament's role in conducting trade negotiations and its legitimacy to ratify agreements falling within the exclusive competence of the EU“.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • On hea, et me otsime viise, kuidas lepinguid kiiremini jõustada. Siiski pole kindel, kas pakutud lahendus eesmärgi saavutamisele kaasa aitab. Jätkame veel analüüsimist. • EP-le suuremate pädevuste andmine (mida EP aktiivselt nõudleb) muudaks praegust institutsionaalset tasakaalu (nõukogu, komisjoni ja parlamendi vahel). Eestile on senine institutsionaalne tasakaal sobinud ja me pole toetanud selle muutmist. <p>Kommentaar: Kui saame õigesti aru, siis pakutakse siin välja EL ainu- ja segapädevusega FTA lepingute ratifitseerimisprotseduuride üle vaatamist, et anda Euroopa Parlamendile nendes protsessides suurem roll. See ei ole uus küsimus. ELi ja liikmesriikide vahelist pädevuse jaotust ja koostööd kaubandus- ja investeerimislepingute menetlemisel on arutatud pikalt. Ka Eesti EL nõukogu eesistujamaana tegeles selle küsimusega ja näiteks avaldas Euroopa Kohus 2017. aastal arvamuse ELi-Singapuri vabakaubanduslepingu pädevusjaotuse kohta, et ei korduks</p>	Teadmiseks võetud.

	<p>ELi-Kanada vabakaubanduslepingu heakskiitmisel toimunu (kus ELi kaubanduslepingu allakirjutamine oli viimase hetkeni küsimärgi all seoses ühe liikmesriigi sisepoliitiliste debattidega). Nõukogu on selle kohta ka järeldused kinnitanud, kus korratakse üle Euroopa Kohtu poolt öeldu: komisjon esitab kaubanduslääbirääkimiste mandaadi kahes osas - ELi ainupädevusse kuuluva vabakaubanduslepingu mandaat ning ELi ja liikmesriikide jagatud pädevuses (nn segaleping) oleva investeringute lepingu mandaat. Vabakaubanduslepingute menetlemisel on lepingute allakirjutamise ja sõlmimise õigus aluslepingutest tulenevalt nõukogul, mille kaudu on endiselt kaasatud ka liikmesriikide parlamendid, kuid ELi kaubanduslepinguid ratifitseerib edaspidi ainult Euroopa Parlament.</p>	
--	--	--

Huvigrupid, organisatsioonid

Ettepaneku esitaja	Ettepanek	Arvestamine
Eesti Elektritööstuse Liit	<p>Üldisena leiame, et riik peaks evima julgemat ambitsiooni ja lähtuma ideoloogiate asemel pigem majanduse seaduspärasustest.</p> <p>Elektri jaevõrgud on rohepöörde peamine eeldus ja majandusarengu baaskriteerium ehk ilma tänapäevase automatiseeritud, digitaliseeritud ja ilmastikukindla elektrivõrguta ei ole üleminek puhtale energiale lihtsalt võimalik. Seega on riigil rohepöörde võimalikuks muutmisel vaja lähiaastatel suunata varasemast kordades rohkem investeringuid elektri jaevõrkudesse, sest ainult võrgutasu tarbijale vastuvõetava tõstmisega ei ole seda võimalik saavutada. Samuti omamaise juhitava elektri tootmisvõimsuse omamine on kriitilise tähtsusega iseneses, eriti rohepöörde protsessis koos konkurentsivõimelise elektri lõpphinnaga.</p> <p>Teisese kommentaari aluseks on PWC poolt koostatud uuring, mille kohaselt käsitlevad Eestis asuvad ettevõtted kõige suurema ettevõtluskeskkonna riskina riigi poolt elluviidavaid sagedasi ja lühikese etteteatamisega regulatsioonimuudatusi, mille intensiivsuse ka rohepöörde on kaasa toonud. Sisuliselt on lakanud (suur)investeringud tööstusesse seoses pikaajalise määramatusega ja seda riigi enda poolt tekitatuna.</p> <p>Kogu rohepöörde toimimise ajaskaalal tuleks investeerimiskindluse tagamiseks juurutada Euroopa Liidus põhimõtte, et uue investeringu tegijal on õigus saada ettevõttel oma</p>	<p>Võetud teadmiseks. Energiataristu alaste ettepanekute osas on täpsustatud seisukohapunkti 3.1 selgitust, kliimaneutraalse tööstuse arenguks on vajalik tagada konkurentsivõimelise hinnaga puhta energia kättesaadavus.</p> <p>Ettevõtluskeskkonna lihtsustamist ja halduskoormuse vähendamist EL õigusruumis oleme käsitlenud</p>

	<p>liikmesriigilt ühe loa kaudu järgmiseks 15 aastaks kõiki ettevõtte makstavaid makse ja tegevuspiiranguid sisaldav siduv ärikeskkonna garantii.</p> <p>Liikmesriikidel peaks olema õigus anda selliseid tähtajalisi regulatsiooni kehtivuse lubadusi ning neil peaks olema õigus otsustada, milliste valdkondade riske nad ettevõtjate jaoks soovivad maandada.</p> <p>Sellisel juhul saavad ettevõtjad võrrelda, milliste riikide regulatsioonigarantiide raames nad julgevad investeerida.</p> <p>Regulatsioonigarantiide paketid peavad olema avalikud ning ühel ja sama ajal ei tohi pakkuda erinevatele ettevõtetele erinevaid garantiisid.</p> <p>Kokkuvõtlikult praeguses määramatuses ilma taolise kõikehõlmava garantiita on suur tõenäosus, et investorid/ettevõtted ei ole valmis tegema investeeringuid enne, kui rohepöördega kaasnev regulatsioonide muutmine on olulises osas pooleli.</p>	<p>seisukohapunktides 1.1 ja 1.2.</p>
<p>Eesti Kaitse- ja Kosmetööstuse Liit</p>	<p>Kutsume Euroopa Komisjoni tungivalt üles andma üksikasjalikke ja konkreetseid suuniseid oma nõuete kohta tehnoloogilisele arengule. Oluline on selgelt sõnastada, mida täpselt on vaja, et tagada ootuste täitmine.</p> <p>Soovitame suurendada kogu ELi hõlmavate hangete läbipaistvust ja vähendada kohaliku turu proteksionismi. Sageli eelistavad ELi riikide valitsusasutused kohalikke ettevõtteid, mis raskendab ekspordi ja Euroopa turu arengut. Seda tehakse näiteks nii, et hangetest ei teatata, et ainult üks konkreetne kohalik ettevõtte saab nõudeid täita, või valitakse välja võitnud pakkuja, avalikustamata teiste pakkumiste või pakkujate üksikasju, nagu on täheldatud mõnel juhul, näiteks Saksamaal.</p> <p>EL piiriüleste instrumentide/mehhanismide või seadusalgatuste osas on Eesti kaitsetööstuse ettevõtetele abiks ekspordi protsesside hõlbustamine. Tänase ekspordilitsentsi taotlemine teise Euroopa Liidu liikmesriiki eksportimiseks on ressursikulukas protsess mis võiks olla EL liikmesriikide raames lihtsustatud. Näiteks läbi Maksu- ja Tolliameti teavitamise, mitte ekspordilitsentsi.</p>	<p>Teadmiseks võetud, Kaitsetööstuse alased kommentaarid on arvestatud taustas ning seisukohapunkti 2.1 selgituses.</p>

	Sektorile on olulised valdkonnad on kaitsetööstuse valdkond ja haridusvaldkond.	
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<p>Saadakse mõned olulised märksõnad koos lühikeste seisukohtadega, mis võiksid kajastada Eesti seisukohtades seoses ELi siseturuga. Kindlasti ei ole tegemist ammendava loeteluga. Endiselt on asjakohased ka Eesti seisukohad EL poliitika kohta, sest nende vastuvõtmisest on möödas vähem kui aasta.</p> <p>Mõned mõtted:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtete konkurentsivõime. ELi kõige olulisemaks poliitiliseks prioriteediks peab muutuma ettevõtete konkurentsivõime tõstmise edendamine. See peab olema selliselt fookuses nagu hetkel on rohepöörde. Ehk konkurentsivõime parandamine peab olema läbiv eesmärk iga ELi algatuse puhul. 	Arvestatud. Ettevõtete konkurentsivõimet ja tootlikkust on käsitletud seisukohas 2.1 ja selle selgituses.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<ul style="list-style-type: none"> • Bürokraatia ja regulatsioonide kasvu vähendamine või vähemalt kasvu pidurdamine. Tugevalt tuleb võtta fookusesse regulatsioonide kasvu vähendamine või vältimine, kuid esmalt võiks olla eesmärk ebamõistlike nõuete kaotamine, millega kaasneb ettevõtetele ebamõistlikud kulud ja bürokraatia. Lisaks tuleb tegeleda sellega, et regulatsioonid oleksid nii ettevõtetele kui järelevalveasutustele ja teistele osapooltele võimalikult lihtsasti arusaadavad. Vähendada tuleb aruandlusega seotud kohustusi. Viimastel aastatel on regulatiivsed kulud ja koormused oluliselt kasvanud just ELs vastu võetud algatuste tõttu. 	Arvestatud seisukohas 1.1 ja selle selgituses.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<ul style="list-style-type: none"> • Proteksionism ja ebaausad kaubandustavad. EL peab seisma vastu proteksionismile ja ebaausatele kaubandustavadele. Selles osas tuleb teha koostööd sarnaselt mõtleivate riikidega ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Näiteks tuleb kasutada kaitsemeetmeid olukorras, kus kolmandad riigid annavad oma ettevõtetele ebamõistlikult suures ulatuses riigiabi, mille tulemusena suudavad need ettevõtted pakkuda ELi siseturul soodsamat hinda kui ELi ettevõtted, kahjustades seeläbi ausat konkurentsi. Lisaks tuleb kõrvaldada siseturul turutõrkeid ning vältida uute tõkete kehtestamist. 	Arvestatud seisukohapunktides 2.3 ja 2.4 (võrdsed võimalused ja riigiabi). Oleme seisukohal, et tugev EL ühtne turg põhineb ausal konkurentsil ja võrdsel võimalustel nii liikmesriikide kui ka ettevõtete jaoks. Vältida tuleb riigiabi võidujooksu ja järgida riigiabi reegleid. Peame

		oluliseks, et riigiabi menetlused peavad olema lühemad, et kiirendada uute tehnoloogiate turule jõudmist.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<ul style="list-style-type: none"> • ELi õigusloome. Täna on üheks probleemiks see, et liikmesriigid ei suuda direktiive õigeaegselt siseriiklikusse õigusesse üle võtta. See võib tekitada aga ebavõrdset kohtlemist, kus ühes riigis tuleb ettevõttel EL-s kokkulepitud põhimõtteid rakendada, kuid teises liikmesriigis veel mitte. Seega direktiivide ülevõtmisega hilinemine ei aita kuidagi kaasa ühtse ja tugeva siseturu arengule. Üheks lahenduseks võiks olla õigusloome mahu vähendamine, et vastu võetaks üksnes väga olulised algatused või siis tuleks anda direktiivide ülevõtmiseks pikem tähtaeg. 	Arvestatud seisukohtade peatükis ärisõbralik õiguskeskkond, kus rõhutame vastuvõetud Euroopa Liidu õigusaktide rakendamise tähtsust. Leiame, et selleks tuleb tugevdada olemasolevate ühtse turu vahendite kasutamist. Samuti peame oluliseks, et koos seadusandliku eelnõu ettepanekuga esitaks Euroopa Komisjon ka delegeeritud ning rakendusaktide eelnõud, et oleks võimalik hinnata õigusaktide kogumõju ja rakendatavust.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<ul style="list-style-type: none"> • Energeetika. Siseturu kontekstis tuleb suurt tähelepanu pöörata sellele, et EL-s oleks tagatud juurdepääs mittefossiilsele energiale stabiilse ja konkurentsivõimelise hinnaga. Selle jaoks tuleks näiteks toetada piiriüleste elektriühenduste loomist, et piirkondades, kus on soodsam hind, jõuaks soodne elekter ka muudesse piirkondadesse. 	Arvestatud seisukohapunktis 3.1 ja selle selgituses. Rõhutame

	Konkurentsivõimelise hinnaga elekter on äärmiselt oluline energiamahukate tööstusettevõtete jaoks, kes on ELi majanduse üheks alustalaks.	investeeringuid kliimaneutraalsete tehnoloogiate kasutusse võtuks ja seda, et tuleb tegutseda, et saavutada soodsamaid energiahindu ja turvalisi energiaühendusi.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<ul style="list-style-type: none"> • Tööstus. Siseturg peab võimaldama arendada tugevat tööstust. Selleks on vajalik näiteks stabiilse ja konkurentsivõimelise hinnaga elekter ja juurdepääs kriitilistele toorainetele. Arvestades praegust julgeolekuolukorda, siis on eriti oluline pöörata tähelepanu just kaitsetööstusele. 	Arvestatud seisukohapunktis 3.1 ja selle selgituses.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<ul style="list-style-type: none"> • Ringmajandus. Ringmajanduse edendamiseks tuleb EL-s luua ühtne siseturg ka jäätmete ja taaskasutatavate materjalide osas. 	Teadmiseks võetud.
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda	<ul style="list-style-type: none"> • Innovatsioon. Siseturu tugevdamisel tuleb keskenduda ka meetmetele, mis soodustavad ettevõtete innovatsiooni. Oluline on koostöö arendamine ettevõtete ja teaduse vahel. 	Arvestatud seisukohapunkti 2.1 selgituses.
Eesti Puitmajaliit	<p>1. Milliseid instrumente/mehhanisme või seadusalgatusi ootate EL-ist piiriüleste äritegevuste (töötajate lähetamine, teenuste ja kaupade eksport, äriüksuse asutamine teise liikmesriiki) hõlbustamisel?</p> <p>Teoorias on EL piiriüleseks äritegevuseks meetmed ja võimalused loodud. Ühelt poolt on EL võimaldanud piiriülest äritegevust soodustada aga takistuseks saavad tihtipeale siseriiklikult eripiirangud (näiteks üleeuroopaliste standardite riiklikud lisadokumendid) või eripärad (sh protektsionism). Siin on võimalus paremini läbi mõelda ja leida riikidevahelist (nt piirkonniti) sünergiat (sh ametiühingute kaupa), et ühtlustada siseriiklikke lisasid- eesmärgiga vähendada protektsionismi ja vähendada erisusi töö tegemisel. Nt töötajate kvalifikatsiooninõuded töö tegemisel; nõuded ettevõtetele; tingimused materjalidele jne (vastavalt sektori spetsiifikatele).</p> <p>Muuhulgas mis ei ole EL instrumentidega seotud - võiks Eesti üle vaadata lähetustasude piirmäärade süsteemi, mis on olnud aastakümne või enamgi muutumatu. Näiteks võiks olla mõeldav maksuvaba suuruse muutmine või diferentseerida seda enam.</p>	Teadmiseks võetud.

Eesti Puitmajaliit	<p>2. Mida vajab teie ettevõtte lähiaastal, et laiendada oma tegevust mõnda Euroopa Liidu teise liikmesriiki?</p> <p>Keeruline on välja tuua, mida oleks vaja muuta/lisada EL kontekstis (st meetmedisain), küll aga vajaksid ettevõtted nn käepikendust konsultatsiooni läbi. Seda just selles võtmes, kes suudaksid vastavalt sektorispetsiifikale pakkuda ühe või teise turu kasvustrateegiat ning konsultatsiooni. Näiteks ehitussektori puhul oleks hea omada riigiti nn <i>guidebook</i>, mis aitaks ettevõtetel orienteeruda uuel maastikul. Millised on turu eripärad, nõuded, trendid, suurimad jõud.</p>	<p>Teadmiseks võetud. Täna toetab ettevõtjaid teise riiki laienemisel EASi ja Kredexi ühendasutus. Näiteks pakutakse muuhulas välisriigis resideeruva ekspordinõuniku tuge: konsultatsioone erinevatelele ekspordi turgudele sisenemiseks ja oma äri edendamiseks.</p>
Eesti Puitmajaliit	<p>3. Kuidas saab EL aidata Eesti ettevõtetel areneda globaalseteks tegijateks?</p> <p>Esmalt tuleks mõista, millised turud võiksid olla EU strateegilised sihtturud – kus tahaksime oma haaret laiendada. Seejärel tuleks ELil paika panna pingerida koos fookusvaldkondadega ning vastavalt sellele ka pakkuda meetmeid EList välja eksportimiseks. Mitte igal turul ei saa lüüa digitaliseerimisega või energeetikaga, vaid vastavalt iga turu vajadusele tuleks leida see „miski“, mida EL ettevõtted saaksid pakkuda – justkui peaks toimuma eriturgude ja fookusvaldkondade diferentseerimine (vajaduse ja võimekuse + potentsiaali järgi).</p> <p>(Siin võiks tõmmata paralleeli kuidas Eesti on loonud eraldi struktuurüksuse ekspordi ja ettevõtluse edendamiseks – EAS – ning kuidas seal on hakatud nüüd pingereastama fookusvaldkondi ja turgusid. Kõikjale paratamatult ei jõua, sama lähenemine võiks ka ELil üleüldiselt olla – mis on need fookusvaldkonnad ja sihtturud, kus nähakse enim potentsiaali. Kui see on teada, on võimalik ka vastavad meetmed disainida ning tõsta meetmete kvaliteeti (tulemuslikkust)).</p>	<p>Teadmiseks võetud. Eesti ettevõtjad saavad abi EASi ja Kredexi ühendasutusest, kus on näiteks selleks ette valmistatud ettevõtte arenguprogramm, millega toetatakse ettevõtete ekspordiga alustamist või selle hoogustamist.</p>
Eesti Puitmajaliit	<p>4. Milline oleks teie arvates lahendus kvalifitseeritud tööjõu puudusele ja kuidas saab siin olla liikmesriikidele abiks EL?</p> <p>EL tööjõupuuduse lahendusi saab vaadelda kahelt poolt:</p> <ul style="list-style-type: none"> - EL sisesed: vastavalt EL fookusvaldkondadele (millised on need prioriteetsed valdkonnad, mis annavad ELile enim väärtust majanduslikus mõistes), tuleks 	<p>Arvestatud üldiselt seisukohapunktis 4.1 ja selle selgituses.</p>

	<p>kujundada meetmeid nende valdkondade töötajate kvalifikatsiooni tõstmiseks. Tööstused peavad muutuma aina „targemaks“ ja protsessid „intelligentsemaks“, see eeldab vastate kompetentsidega ja oskustega inimeste osakaalu (ja nende kvalifikatsiooni) kasvu.</p> <ul style="list-style-type: none"> - EL välised: tuleks soodustada kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu liikumist EL'i sisse. Rõhku tuleb panna aina enam kvaliteedile mitte kvantiteedile – aina enam on vaja spetsialiste ja insenere, mitte „odavat tööjõudu“. 	
Eesti Puitmajaliit	<p>5. Kuidas parandada erakapitali kättesaadavust ELi ettevõtetele?</p> <p>Kui erakapitali kättesaadavuse all mõeldakse investeringute saamist väljapool EL'i, siis tuleb taaskord aru saada, millised on need prioriteetsed fookusvaldkonnad ja sihtriigid, kus kohast EL investeringuid soovib saada. Suure tõenäosusega ei ole mõistlik erakapitali kaasata Hiinast, küll aga USA majandusest.</p> <p>Teisalt, ei ole vahet mis on see prioriteetne riik või fookusvaldkond, siis tuleb parandada ja rõhku panna järgmistele aladele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kvalifitseeritud tööjõud – „soodne“ tööstuslik aeg on peagi möödunud, aina enam otsitakse kõrge lisandväärtusega valdkondi. - Ettevõtete potentsiaal laienemiseks/globaliseerumiseks - mis on see miski, miks peaks välisinvestor EL'i ettevõttesse investeerima. Vastus on ju lihtne, investorid soovivad, et mingil hetkel raha hakkaks <u>tulusalt tagasi teenima</u>. - Sõltumatus – investorid otsivad turvalist kohta, kuhu raha paigutada (kasvama panna). Mida sõltumatum on EL teistest majandusriikidest/regioonidest (nt energia, elektroonika sh mikrokiibid), seda turvalisem on siia investeringuid teha. 	<p>Osaliselt arvestatud. Oleme kirjeldanud erakapitali kaasamist seisukohapunktis 2.1. Peame oluliseks kapitalituru liidu arendamist ELis. Selle eesmärk oleks panna investeringud ja säästud kõigi liikmesriikide vahel liikuma, et nendest oleks kasu kodanikele, investoritele ja ettevõtetele.</p>
Eesti Puitmajaliit	<p>6. Kuidas peaks EL toetama ettevõtteid rohe- ja digipöörde elluviimisel?</p> <p>Rohe- ja digipööre ei tohiks olla asi iseenesest vaid EL turvalisuse ja majandusvõimekuse tõstmiseks oluline tööriist. Tänu rohepöördele on võimalik saavutada sõltumatus teistest monopoolsetest regioonidest (nafta ja gaasi piirkonnad). Aga mis olulisim, mis tasub mees pidada ja meelde tuletada - rohe- ja digipöördel tuleb aru saada EL väikesest rollist kogu maailmas ning kui teised suurmajandused kaasa ei tule kliima päästmise poliitikaga – ei ole ELil mõistlik vastu võtta regulatsioone, mis halvavad ELi tööstust ehk majandust. Euroopa võib olla rohe-ja digipöörde eestvedaja aga see ei tohi pärssida EL enda majandusvõimekust – uute regulatsioonide vastu võtmisel (eesmärkide seadmisel) tuleb läbi viia mõjuanalüüse, kuidas üks või teine EL tööstussektorite võimekust mõjutab.</p>	<p>Osaliselt arvestatud. Oleme kirjeldanud kliima- ja keskkonnanäesmärkide elluviimiseks vajalike innovaatiliste tehnoloogiate ja ärimudelite arendamisvajadust ning investeringuvajadusi seisukohapunktis 2.1.</p>

	 CO2 heide riigiti.xlsx	
Eesti Puitmajaliit	<p>7. Millised kolm kuni viis tööstuse valdkonda peaks olema eelisarendatud Euroopa Liidus (või EL-i toel Eestis) lähitulevikus?</p> <p>Selles vastuses lähtume julgeolekust, mis peaks olema prioriteet nr 1. Fookusvaldkondade märksõna peaks olema sõltumatus, sest üksnes nii on võimalik toetada ka teisi tööstussektoreid, mis otseselt julgeolekuga seotud pole. Mistõttu EL prioriteetsed valdkonnad võiksid olla: fossiilkütusevaba energia (vesinik, tuuma, rohe) ja elektroonika (ja mikroelektroonika). Ka Eesti seisukohast tuleks aina enam rõhku panna sõltumatusele teistest riikidest (energia – sh tuumaenergia) aga ka sellele, mida saame oma eeliseks pöörata – nt puidutööstus = kõrge lisandväärtusega toodete tootmine (puitehitus, puidukeemia).</p>	Teadmiseks võetud. Kaitsetööstuse edendamine tänases julgeolekukriisi on üks meie huve ka EL siseturu tuleviku vaates. Samas on julgeolek ka üks EL poliitika 2023-2025 fookusteemasid.
Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit	<p>ITL-i jaoks olulised teemad EL tasandil</p> <p>Europarlamenti valimised on ukse ees, just praegu on õige hetk pöörata tähelepanu teemadele, mis vajaksid järeleaitamist või suunamuutust, selleks et Euroopa ei kaotaks oma konkurentsivõimet. Euroopa peab kasvatama oma tehnoloogilist suutlikkust, et me ei jääks USA-st ega Hiinast digi- ja rohetehnoloogia arendamisel maha. Kahjuks näeme selles osas mitmeid murettekitavaid trende, näiteks:</p> <ul style="list-style-type: none"> • maailma TOP 100-st tehnoloogiaettevõttest ainult 10 on asutatud Euroopas; • Euroopa VKE-dest teevad piiriülest äri ainult 8% ettevõtetest ja see number pole viimase viie aasta jooksul kasvanud; • Ainult 34% Euroopa ettevõtetest kasutab pilve-, AI- või andmelahendusi; • Euroopa ettevõtete osakaal IKT sektori kogutulust maailmas oli 2022. aastal kõigest 11%. <p>Aastaks 2030 võiks Euroopa Liidu edukust näidata see, kui...</p> <ul style="list-style-type: none"> • 75% Euroopa ettevõtetest kasutab kaasaegseid tehnoloogiaid enda igapäeva äris; • ükssarvikute arv Euroopas on kahekordistunud; • vähemalt 30% Euroopa VKE-dest teevad eksporti; • vähemalt 80% Euroopa ettevõtetest kasutab IT-d enda keskkonna jalajälje vähendamiseks; 	Üldiselt arvestatud. Keskendume ärisõbralikule ettevõtluskeskkonnale seisukohapunktis 1.1 ja 1.2.

	<ul style="list-style-type: none"> • Euroopa Liidu kodanikud saavad kõiki peamisi riiklike teenuseid kogu Euroopas tarbida digitaalselt. <p>Euroopa konkurentsivõime suurendamiseks vajame ambitsioonikaid eesmärke ning selgeid samme nende saavutamiseks. Järgnevalt on toodud ITL-i ettepanekud selleks.</p> <p>Ettevõtlust toetav regulatiivne keskkond</p> <p>Eesmärk:</p> <p>Euroopa Liidus on lihtsasti navigeeritav ja innovatsioonisõbralik regulatiivne raamistik ning konkurentsivõimet ja majanduskasvu toetavad õigusaktid. Valitseb õigusrahu ehk stabiilsus ja järjepidevus, õigusloome toimub rahulikus tempos, põhjalikult mõjusid hinnates ja osapooli kaasates. Ettevõtetel on piisavalt aega ja tuge õigusaktide rakendamiseks. Euroopa Komisjoni edukuse mõõdikuks on ärikeskkonna lihtsustamine, mitte uute seaduste välja andmine.</p> <p>Ettepanekud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Euroopa Liidu tasandil tuleb analüüsida regulatsioonide mõjusid ja kaotada dubleerivaid regulatsioone. Senisest suurem rõhk tuleb panna olemasolevate regulatsioonide järelhindamisele ehk <i>ex post</i> mõjude hindamisele. • Ärikeskkonna lihtsustamiseks on vaja on keskenduda õigusaktide rakendamisele ja pakkuda selles ettevõtetele tuge. See on eriti oluline väikese ja keskmise suurusega ettevõtete jaoks. • Euroopa Liit peab seisma avatud, innovatsiooni ja konkurentsi soosiva majanduskeskkonna eest, s.h regulatsioonide vähendamise eest. Seadusandlike aktide arv ei tohi kasvada, järgitakse põhimõtet üks sisse, üks välja (<i>one in, one out</i> printsiip). Keskendutakse reeglite harmoniseerimisele ja topeltkohustuste vältimisele. • Ettevõtete ja erasektori esindajate sisuline kaasamine õigusloomesse piisavalt varases faasis ehk siis väljatöötamise idee ajal. <i>Sandboxingu</i> ja läbitestimiste kaudu regulatiivse keskkonna arendamine peab muutuma tavapäraseks praktikaks. 	
Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit	<p>Innovaatiline ja kestlik majandus ning avatud ühisturg</p> <p>Eesmärk:</p> <p>Euroopa Liidus on maailma parim innovatsiooni toetav ärikeskkond, kus hästi toimiv ühisturg ning seda toetavad digitaalsed teenused on konkurentsieeliseks muu maailmaga võrreldes.</p>	<p>Arvestatud üldiselt. Aruandluskohustuse vähendamist oleme peegeldanud</p>

	<p>Saavutame majanduse kestlikkuse ja tõhususe läbi digitaliseerimise, automatiseerimise ning robotiseerimise.</p> <p>Ettepanekud:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Äriaruandluskohustust tuleb vähendada 50% - tuleb vähendada nende organite ja institutsioonide arvu, kellega ettevõtted peavad äritegevuseks konsulteerima või aru andma. Lähtutakse <i>single point of contact</i> ja <i>once-only</i> printsiipidest – aruanne esitatakse ühele asutusele ja ühe korra, aga andmeid saavad kasutada ka teised asutused. • Euroopa Liidu prioriteediks peab saama digitaalsete teenuste edendamine ning nende protsesside ühtlustamine kõigis liikmesriikides: e-arvete esitamine, e-allkiri ja elektrooniline aruandlus (nt täielikult digitaalne maksuhaldus ja käibemaksu raporteerimine). • Euroopa Liit loob eeldused erasektorile piiriüleste teenuste arendamiseks. Uute andmetel ning tehisintellektil põhinevate ärimudelite abiga loodud teenused on turvalised ja kasutajasõbralikud ning inimestele on jäetud õigus oma andmete jagamise üle iseseisvalt otsustada. • Liikuvusvaldkonna strateegilise eesmärgina peab ühisturul oluliselt suurendama digitaliseeritust ning jagatud transporditeenuste kasutamist ja vähendama ebamõistlikke regulatiivseid barjääre. Kujundades jätkusuutlikumat, kaasavamat ja tõhusamat transpordisüsteemi, tuleb kasutada ära digitaalseid platvorme, mis võimaldavad jagatud transporditeenuseid infoühiskonna teenuste vahendusel. • Euroopa tehnoloogilise mahajäämuse kõrvaldamiseks tuleb suunata vähemalt 25% ettevõtluse toetamiseks mõeldud vahenditest digitaliseerimisse, mille kaudu toetatakse uute tehnoloogiate arengut ja rohepöörde elluviimise jaoks vajalikku tõhususe kasvu. • Eesti peab olema oma e-riigi kogemuse toel piiriüleste digitaalsete teenuste arendamise eestvedaja, et ettevõtted ja kodanikud saaksid digitaalsest ühisturust reaalselt kasu. 	<p>seisukohapunktides 1.1 ja 1.3.</p>
--	---	---------------------------------------

Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit	Paindlikud reeglid ja digitaliseeritud protsessid talentide meelitamiseks ja hoidmiseks Eesmärk: Euroopas on kõrgelt kvalifitseeritud, terve ja liikuv tööjõud, kellel on edukaks väärtusloomeks vajalikud tehnoloogiaoskused ning paindlikud võimalused teha piiriülest kaugtööd. Ettepanekud: <ul style="list-style-type: none"> • EL-i õigusruum peab toetama piiriülest kaugtööd. Euroopa Liidu regulatsioonid lähtuvad paindlikest tööturutrendidest (hübriidtöö, mobiilne tööjõud ja digitaalsed nomaadid). Suurem kindlustunne maksu- ja sotsiaalkindlustuse reeglite osas annab üksikisikutele suurema paindlikkuse ja toetab piiriülest kaugtööd. • Tagatud ja toetatud on paindlikud ümberõppevõimalused, eelkõige tehnoloogiaoskuste osas. • Luuakse täielikult digitaliseeritud ja kättesaadavad piiriülesed avalikud teenused tööjõu liikumiseks ja välistalentide rakendamiseks. 	Teadmiseks võetud. Kutsekvalifikatsioonide vastastikuse tunnustamise rakendamist ja teenuste vaba liikumist oleme kirjeldanud peatükis: Inimkeskne ühtne turg ja teenuste vaba liikumine.
Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit	Digitalistu arengud Eesmärk: Euroopas on kaasaegne ja hästi toimiv digitalistu, mis on valmis uute teenuste osutamiseks. Sideettevõtete vahel toimib võrdne konkurents, mis toetab innovatsiooni. <ul style="list-style-type: none"> • Me ei toeta EL-i sekkumist digitalistute konsolideerimise suunas. EL ei peaks toetama regulatsiooni kaudu ainult suuri, üle Euroopa tegutsevaid sideettevõtteid, kuna see vähendaks konkurentsi ja tarbijate valikut ning takistaks innovatsiooni. • EL tasemel on vaja suuremahulisi toetusi elektroonilise side taristu arendamiseks, selleks, et taristu oleks valmis uute teenuste osutamiseks. • Tänane mudel, milles teatavad sagedushalduse ühtsed üldprintsipiibid kehtestatakse Euroopa Liidu tasandil ja nende piiride raames konkreetsetele liikmesriikidele on jäetud paindlikkus ja otsustusvabadus, on optimaalne lähenemine ega vaja muutmist. Sagedushaldus ja loamenetlus peavad jääma liikmesriigi pädevusse. Olemasolev lähenemine tagab tõhusa sageduskasutuse. • EL vajab postkvant-krüptograafia (PQC) teemalist strateegiat, kus oleks välja töötatud nõuded koostalitlusvõimele ja selge soovitus, kuhu PQC sobib ning välja toodud ka need alamjuhud, kuhu kvantvõtmelevi (QKD) sobib. 	Teadmiseks võetud. Taristute turvalisuse ja vastupidavuse aspekte käsitleme seisukohas 3.1 ja selle selgituses.

Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit	Kaitsevõime ja küberturvalisus Eesmärk: Euroopa Liidu kaitsevõime on tugev, ühtne ja digitaliseeritud. Seda toetab erasektori innovatsioon kahese kasutusega tehnoloogiate arendamisel ning küberturvalisuse kompetentside kõrge tase kõikidel elualadel. Ettepanekud: <ul style="list-style-type: none"> • Tuleb tugevdada Euroopa digitaalset vastupanuvõimet ja tagada küberturvalisuse spetsialistide olemasolu. • Euroopa Liit peab tagama küberturvalisuse kompetentside kasvu Euroopas kõikidel elualadel vastavate programmide ja õppemeetodite toetamise kaudu. • Euroopa Liit peab toetama innovatsiooni, mis panustab küberturvalisuse ja kahese kasutusega tehnoloogiate arengusse. Erasektor on kaitse- ja küberturvalisuse valdkonnas peamiseks innovatsiooni vedajaks. 	Teadmiseks võetud.
---	--	--------------------